

**A Königszaali krónika magyar, cseh és lengyel kapcsolatokra
vonatkozó fejezeteinek kritikai vizsgálata (1327 –1332)**

37. OTDK

2025

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
A Königsali krónika	5
Peter von Zittau és Luxemburgi János	6
A visegrádi kongresszusig vezető út kutatástörténete és forrásadottságai	8
A nagyszombati királytalálkozó – Az Anjou–Luxemburgi diplomáciai kapcsolatok újjáéledése és a lengyel korona kérdése	10
Kik is voltak a krónika szerint 1327 tavaszán behódoló hercegek?	14
A tét az Osztrák hercegség: cseh–magyar beavatkozás a Habsburg testvérháborúba ...	16
„Contra regem Cracoviae” – a toruńi oklevelek tanulsága	19
A szövetségi rendszerek átrendeződése	21
Az Anjouk és Luxemburgiak szembefordulása a Königsali krónika lapjain	23
Összefoglaló gondolatok – Politikai gondolkodás a Königsali krónika lapjain.....	27
Bibliográfia	31

Bevezetés

A Prága közelében fekvő, II. Vencel (1278–1305) király által alapított Königsaali ciszterci monostor nem csupán a csehországi monasztikus egyházszervezetben betöltött szerepe okán érdemel figyelmet a cseh és közép-európai történelem iránt érdeklődők részéről. Falai között keletkezett ugyanis egy a magyar történettudomány részéről idáig kevésbé ismert krónika, mely történetesen a 13. és 14. század azon évtizedeibe nyújt betekintést, melyekről egyetlen további cseh, magyar vagy lengyel elbeszélő forrással sem rendelkezünk. A Königsaali krónika¹ terjedelme, lefedett időköre (1263–1338) és információgazdagsága miatt a 14. századi Cseh Királyság és egyben Közép-Európa kulcsfontosságú elbeszélő forrása. Szerzői, Otto von Thüringen és Peter von Zittau a monostor apátjaiként az utolsó Přemyslida királyok környezetében mozogtak, közelről szemlélhették a dinasztiaaváltás eseményeit és Luxemburgi János (1310–1346) uralkodását. A krónika azonban nem csupán Csehországról szól, a szerzők elsődleges célja a 13. és 14. század fordulóján kiépülő „Přemyslida birodalom” legitimációja volt. A szóban forgó „birodalom” születése II. Ottokárnak (1253–1278) a Babenberg-örökségért folytatott harcba történő beavatkozásával kezdődött, majd II. Vencel lengyel királlyá való koronázásával nyerte el végleges formáját. Az Osztrák és Stájer Hercegségek, Szilézia és a Lengyel Királyság mellett a Přemyslidák és a Luxemburgiak érdekszférája III. Vencel (1305–1306) magyar királlyá való koronázásának apropóján a Magyar Királyságra is kiterjedt, a komoly külpolitikai érdeklődést mutató szerzők krónikájában ebből kifolyólag gyakran szerepel különféle szerepekben a Magyar Királyság, illetve a magyar uralkodó.

Dolgozatom témája a cseh, magyar és lengyel kapcsolatok megjelenése a krónikában az 1327 és 1332 közötti időintervallumban. A kiválasztott hat év kiváló lehetőséget biztosít a kérdéskör alaposabb megértéséhez, hiszen egy jól megragadható fejezetet alkot nem csupán a cseh–magyar, de a cseh–lengyel kapcsolatok történetében is. Ekkor lépett fel ugyanis először Luxemburgi János III. Vencel lengyel trónjának örököseként a feltörekvő kujáviai Piasttal, Łokietek Ulászlóval (1306/1320–1333) szemben. A Luxemburgiak lengyelországi terjeszkedésének hatására pedig ekkor jelentek meg azok a problémák, melyek egészen az 1335-ben megrendezett visegrádi királytalálkozóig meghatározták a három ország viszonyát.

Dolgozatomban nem a részletes politikatörténeti rekonstrukcióra vállalkozom, ehelyett kutatásom célja elsősorban Gombos Ferenc Albin *Catalogus fontium historiae Hungariae 800-*

¹ Cronica Aule regie. In Monumenta Germaniae Historica Scriptorum 40 (továbbiakban MGH). Ed. A. Pumprova–L. Jan. Wiesbaden 2022.

1301 (1937–1943)² című forráskiadványa által elindított forráskritikai munka kiterjesztése az Anjou–korra a Königszaali krónika esetében, melynek Árpád–korra vonatkozó fejezetei töredékes formában már szerepelnek Gombos *Catalogusában*. Gombos háromkötetes munkájában összegyűjtötte és publikálta a külföldön keletkezett elbeszélő források Árpád-kori Magyarországra vonatkozó fejezeteit. Ezzel hatalmas szolgálatot tett a magyar középkorkutatásnak, munkájával azonban több probléma is felmerült az utóbbi években. Gombos *Catalogusában* a különböző fejezetek a kontextusukból és forrásuk organikus szövegéből kiragadva szerepelnek. Ez már önmagában komoly probléma elbeszélő források esetében, melyek kutatása közben tekintettel kell lenni az adott szöveg keletkezésének körülményeire, szerzőjére, célközönségére, nem utolsósorban pedig az adott fejezet szerepére az adott krónikán, gesztán, legendán belül. Gombos gyakran még a teljes fejezetet sem adta ki, csupán a magyar vonatkozású adatot tartalmazó néhány bekezdés, sor publikálására került sor. Harmadrész fontos megemlíteni, hogy számos fejezet, elsősorban azok, melyek nem tartalmazták expliciten az *Ungaria*, *Ungarus*, stb.. szavakat elkerülték figyelmét és ezáltal a Gombosra támaszkodó medievisztika, mely hajlamos volt sokáig kizárólagosként kezelni a *Catalogust* megfelelőkezett létezésükről. Gombos ártértékelésére, bővítésére és a külföldi elbeszélő források kontextualizálására vállalkozott Körmendi Tamás 2008-ban megvédett doktori disszertációjában, mely azóta önálló monográfiaként is megjelent *Az 1196–1235 közötti magyar történelem nyugati elbeszélő forrásainak kritikája* (2019) címen.³ A külföldi források szisztematikus kritikájával foglalkozott a közelmúltban Csákó Judit, aki *Az Árpád-kori Magyarország francia tükörben* (2023) című könyvében jelentette meg 2015-ben megvédett disszertációját.⁴ valamint Bagi Dániel, aki Gallus Anonymus 12. századi lengyelországi gesztájának magyar vonatkozású adatairól szóló *Gallus Anonymus és Magyarország. A Geszta magyar adatai, forrásai, mintái, valamint a szerző történet szemlélete a latin Kelet-Közép-Európa 12. század eleji latin nyelvű történetírásának tükrében* (2005) című monográfiájában.⁵ Bagi Dániel emellett Mügel Henrik 14. századi magyar krónikáival,⁶ valamint Ottokar aus der Gaal Stájer rímes krónikájának magyar adatainak kritikájával is hozzájárult a külföldi források feltárásához.⁷ A releváns magyar szakirodalom legfrissebb darabja Rudolf Veronika Közép-

² *Gombos Ferenc Albin: Catalogus fontium historiae Hungaricae. aevo ducum et regum ex stirpe Arpad descendunt ab anno Christi 800 usque ad annum 1301* (továbbiakban CFH) I. Bp. 1937.

³ *Körmendi Tamás: Az 1196-1235 közötti magyar történelem nyugati elbeszélő forrásainak kritikája*. Bp. 2019.

⁴ *Csákó Judit: Az Árpád-kori Magyarország francia tükörben*. Bp. 2023.

⁵ *Bagi Dániel: Gallus Anonymus és Magyarország. A Geszta magyar adatai, forrásai, mintái, valamint a szerző történet szemlélete a latin Kelet-Közép-Európa 12. század eleji latin nyelvű történetírásának tükrében*. Bp. 2005.

⁶ *Bagi Dániel: Az oroszán, a sas, a számár és az igaz mester Mügelni Henrik két magyar krónikájának keletkezési körülményei. Századok* 152. (2018) 591-622.

⁷ *Ottokar aus der Gaal: Stájer rímes krónika (Részletek)*. Fordította Bagi Dániel. Bp. 2023.

Európa a hosszú 13. században (2023) címen megjelentetett doktori disszertációja.⁸ Rudolf célja nem kifejezetten a külföldi elbeszélő források feldolgozása volt, hanem a politikatörténeti szintézis, ennek ellenére munkájában számos ponton kitért a 13. századi cseh és osztrák források magyar vonatkozásaira.

Dolgozatomban a fentebb említett munkák módszertani mintáját követve a tárgyalt időkorre vonatkozó fejezetek szövegkritikája, pontosságának, forrásértékének megállapítása mellett a szerző történelemképének megértésére is törekedtem, elsősorban arra, hogy Csehország centrikus világképében milyen szerepet tulajdonított a Magyar Királyságnak és a magyar uralkodónak a közép-európai régió belül.

A Königsali krónika

Ahogy azt dolgozatomban bevezetésében említettem, a krónika a prágai udvartól nem messze található, II. Vencel király által 1292-ben alapított Königsali ciszterci monostorban keletkezett 1305 és 1339 között.⁹ Két szerző munkájáról beszélhetünk, a monostor két apátja, Otto von Thüringen és Peter von Zittau írták. Színrelépésüket megelőzőleg a cseh történetírást a 12. századi krónikás, Prágai Cosmas által lefektetett út követése jellemezte. A Königsali krónika azonban elsőként törte meg a Cosmas kompilátorok és imitátorok sorát. Nem egy korábbi szerzőket másoló ősidőktől induló kompilációról, hanem egy önálló munkáról van szó, mely többnyire kortárs eseményekre reflektált. Az 1263 és 1338 közötti időszakot fedi le,¹⁰ központi témái pedig az utolsó Přemyslidák birodalma, a század elején lejártszódott dinasztiaaváltás elbeszélése, valamint a Přemyslidák örököséül fellépő Luxemburgiak igénycímeinek, legitimitásának védelme volt. Az első szerző, Otto von Thüringen 1314-ben bekövetkezett haláláig írta a krónikát és az 1297. évig jutott, ekkor vette át a munkát Peter von Zittau,¹¹ értelemszerűen tehát elsősorban az általa írt fejezetekről lesz a későbbiekben szó. A két szerző eltérő munkamódszerrel dolgozott. Otto számára a tényleges főszereplő II. Vencel volt. Nagyon terjedős, moralizáló fejezeteken keresztül időnként szinte királytükörbe, legendába illő módon

⁸ Rudolf Veronika: Közép-Európa a hosszú 13. században. Bp. 2023.

⁹ Marie Bláhová: Chronicon Aulae Regiae. In: Encyclopedia of the Medieval Chronicle Online. Ed. G. Dunphy. 2010. (<https://referenceworks.brill.com/display/entries/EMCO/SIM-000159.xml?rskey=eca6Ge&result=1> utolsó letöltés ideje: 2025.01.03.)

¹⁰ Jana Nechutová: Latinská literatura českého středověku. Praha 2000. 131.

¹¹ Robert Antonín: Chronicon Aulae Regiae – neúspěšný pokus o ustavení oficiální paměti na poslední Přemyslovce. In Memoria et damnatio memoriae ve středověku. Ed. M. Nodl – P. Węcowski. Praha 2014. 91-106. 95.

érvelt toposzokat, exemplumokat halmozva kedvenc királya idealisztikus emléke mellett.¹² Peter ehhez képest már sokkal inkább történetíróként dolgozott, erőteljesen fókuszált a politikatörténetre, elég pontos, többnyire hiteles információkat közölt lényegre törő módon.

A szerzők „külpolitikai” érdeklődéséről árulkodik, hogy a krónika összesen harminckét magyar vonatkozású fejezetet tartalmaz. Ezek közül tizenhárom szerepel töredékes formában Gombos Ferenc Albin *Catalogusában*.¹³ Gombos 1315-ig gyűjtötte össze a krónika magyar vonatkozású fejezeteit, az ezt követő időszakra vonatkozólag további tizenkilenc idáig nem használt fejezetet sikerült azonosítanom a krónikában.¹⁴ Ezek javarészt Peter von Zittau által írt, leginkább az 1320-as, 1330-as évekről szóló fejezetek. Az elbeszélés számos politika és eseménytörténeti fejezetet tartalmaz, melyek leginkább háborúk, tárgyalások, békeszerződések és dinasztikus kapcsolatok leírását nyújtják. Ezenkívül a szerző több esetben közölt jellemzéseket magyar uralkodókról, valamint számos kulturális érdekességet, jellegzetességet is olvashatunk a krónikában magyarokról egy német ajkú csehországi szerző szemszögéből. A Königszaali krónika a dinasztiaaváltások és a 14. század első harmadának kortárs forrásaként egyedülálló betekintést nyújt a politikatörténet cseh szemszögéből való megismerésébe. Ehhez azonban érdemes tisztázni Peter von Zittau kapcsolatát az aktuálisan regnáló cseh királlyal, Luxemburgi Jánossal, mely kétségtelenül befolyásolta az általa felvázolt történeteket.

Peter von Zittau és Luxemburgi János

A königszaali monostor szerzetesei III. Vencel halálától kezdve Přemysl Erzsébet hercegnő és férje, Luxemburgi János oldalán álltak az interregnum alatt. János király tehát a Přemyslidák nem csupán legitim, de személyes kiválóságának köszönhetően megfelelő uralkodóként vonult be a krónikába. Peter von Zittau a fiatal királyt már János és Erzsébet esküvője során felruházta a nyugati keresztény világ jellegzetes erényeivel, miközben a bibliai Salamon királyhoz hasonlította.¹⁵ A pozitív János kép egészen 1319-ig állandó. Uralkodásainak első éveinek bemutatása során Peter von Zittau Jánost a fiatal II. Vencelhez hasonló módon jellemezte. A későbbiekben a krónikás számos kritikával illette Luxemburgi Jánost az uralkodás elhanyagolása és gyakori külföldi tartózkodása miatt. A korai években ennek nem találni

¹² Robert Antonín: *Druhý život Zbraslavské kroniky v historiografické reflexi od 14. do konce 18. století*. *Mediaevalia Historica Bohemica* 20. (2017) 85-119. 87.

¹³ CFH I. 496-504.

¹⁴ *Cronica Aule regie*. 283-286, 360-370, 387-388, 394-396, 400-413, 442-466, 478-480, 488-498, 501-502, 530-535.

¹⁵ *Cronica Aule regie*. 214.

nyomát. A német királyháború korai szakaszait bemutató fejezetekben is pozitívan ünnepelte János lovagi érdemeit, politikai határozottságát és a csatateren tanúsított bátorságát.¹⁶ Még az sem rontotta el a ciszterci krónikás kedvét, hogy a helytartóként hátrahagyott Peter von Aspelt érsek kezei között közben széthullott az ország.¹⁷ A belpolitikai stabilitás és béke megújítójaként ünnepelte Jánost 1317-es hazatérése során is annak ellenére, hogy amennyiben a fiatal Luxemburgi többet tartózkodott volna királyságában a távollétében támadt zűrzavar megszüntetésére egyáltalán nem lett volna szükség.¹⁸

Ez a hozzáállás gyökeresen megváltozott 1319-ben Luxemburgi János és Erzsébet királyné konfliktusa miatt. A király és a királyné között ekkorra már olyannyira elmergesedett a viszony, hogy János, attól tartva, hogy a feleségét támogató főurak kikiáltják ellene ellenkirállyá elsőszülött fiát, elfogatta Erzsébet királynét és a gyermek Vencel herceget, a későbbi IV. Károly császárt (1355–1378). A königsaali ciszterciek a konfliktus során végig hűek maradtak a királynéhez. Az egyértelmű oldalvállalás és a csalódottság János tetteiben melyeket Peter von Zittau erősen túlzónak vélt végig meghatározta János megítélését a krónikában. Az incidens hatására alkotta meg Peter von Zittau az idegen király képét, mely napjainkig rányomta bélyegét Luxemburgi János csehországi emlékezetére. 1319 után János uralkodását a Königsaali krónika kétféleképpen szemléltette. János vagy jelen volt az országban és igazságtalan adókkal, birtokelkobzással sanyargatta népét, ami során az egyházak birtokai sem voltak biztonságban, vagy külföldön szórta el a vagyonát háborúi során. Ez a nyilvánvalóan túlzó kép azonban nem kizárólagosan negatív. Peter von Zittau tisztában volt János király egyes érdemeivel és pozitív tulajdonságaival melyeket még 1319 után sem tudott vagy nem is akart megvonni az uralkodótól. Peter nem rejtette véka alá az Európán átvágató harcias lovagkirály iránt érzett csodálatát sem. János *miles rex*-ként való ábrázolására kiváló példa az 1322-es mülhdorfi csata leírása, mely során részletesen kitért a Sámsonhoz hasonlított cseh király fontos szerepére és a csata forgatagában tanúsított bátorságára, vitézségére.¹⁹ János király külpolitikája mellett csehországi uralkodásának megjelenítése is árnyalásra szorul. A Königsaali krónika az 1319. évet követően az utolsó Přemyslidákhoz és fiatalabb önmagához képest nagyon negatívan mutatta be János király belpolitikáját. 1319 előtt János hazatéréseit a béke és a társadalmi rend helyreállása követte. János bevonulása Prágába ezt követően a rettegés és a bizonytalanság visszatéréseként jellemezhető, mivel a király visszatérése új túlzó, igazságtalan adók kivetését

¹⁶ Cronica Aule regie. 387-388.

¹⁷ Lenka Bobková: Jan Lucemburský. Praha 2018. 87.

¹⁸ Cronica Aule regie. 375.

¹⁹ Cronica Aule regie 410-413.

jelentette. János király uralkodásának ezen aspektusait a történettudomány okleveles forrásokkal cáfolta. János gyakorlati adó és birtokpolitikáját nem jellemezték a Königsaaali krónika által nehezményezett túlzások. A cseh medievisztika jelenlegi álláspontja szerint János csupán a harmincas években vívott nagy háborúi alatt volt kénytelen a királyi birtokállomány rovására hatalmas engedményeket tenni az arisztokráciának, Csehország későbbi kaotikus helyzete pedig inkább ennek, mintsem harminc évnyi figyelmetlenségnek volt köszönhető.²⁰ Ennek ellenére János kétségtelenül végig az egyetlen legitim cseh királyként szerepelt a krónika elbeszélésében és a krónikás sosem ábrázolta zsarnokként.

Peter von Zittau kettős uralkodóképét János király esetében a kritika és a hűség különös elegye alkotta egészen a krónika végéig. Enyhe változás érzékelhető az 1330-as évtől, ez azonban kimerül abban, hogy a krónikás ellenérzéseit az apátia és a fiatal trónörökös, Károly herceg irányába érzett reménykedés váltotta fel.²¹ János hadi és lovagi érdemeinek tisztelete és a feltétlen politikai hűség tehát bőven megfért a király belpolitikájának túlzó kritikájával és az idegen kizsákmányoló, országával nem törődő király toposzával.

A visegrádi kongresszusig vezető út kutatástörténete és forrásadottságai

Ahogy azt dolgozatomban bevezetésében már korábban említettem, az 1327 és 1332 közé eső időintervallumot elsősorban amiatt választottam, mivel a cseh–magyar–lengyel kapcsolatok egy megragadható fejezetet alkotja. Luxemburgi János 1327-ben először lépett fel a lengyel területeken az utolsó Přemysidák örököseként, a lengyel királyi címért folyó versenyben. Az elemzés 1332-es lezárását pedig az indokolta, hogy az általam vizsgált krónika politikatörténeti elbeszélése az 1332. évvel zárult.²² Peter von Zittau ezután egyetlen fejezetben számolt be Łokietek Ulászló haláláról 1333-ban,²³ ezt követően pedig rögtön rátért az 1335-ös királytalálkozóra.²⁴ Ez utóbbira a jelen dolgozatban több okból sem áll módomban kitérni. A visegrádi kongresszus önmagában is hatalmas cseh, magyar és lengyel nyelvű historiográfiával, forrásanyaggal rendelkezik, emellett a Königsaaali krónika elbeszélése nem tartalmaz újdonságot a kutatás jelenlegi állásához képest. A kongresszus eseménytörténeti

²⁰ Bobková, L.: Jan Lucemburský i.m. 463.; Robert Antonín: Král Jan a zbraslavský opat Petr. Proměny reflexe Jana Lucemburského ve Zbraslavské kronice. In Jan Lucemburský. Kultura, umění a zbožnost na Moravě a ve Slezsku v době vlády prvního Lucemburka. Ed. I. Hlobil–D. Rywiková. Ostrava 2012. 11–24. 20.

²¹ Antonín, R.: Král Jan a Zbraslavský i.m. 13.

²² Cronica Aule regie. 497-498.

²³ Cronica Aule regie. 501-502.

²⁴ Cronica Aule regie. 530-531.

rekonstrukciójára utoljára Rácz György vállalkozott,²⁵ aki a középkori cseh historiográfiából csupán Franz von Prag krónikájának releváns fejezeteit használta.²⁶ Franz von Prag azonban nem önállóan alkotta meg a királytalálkozóról szóló szövegét. Ehelyett teljes egészében átmásolta a Königsaaali krónika vonatkozó fejezetét.²⁷ A második oka annak, hogy erre a hat évre fókuszáltam a kutatástörténeti előzményeiben rejlik. A vázlatos politikatörténetet ugyanis a cseh és a lengyel történettudomány nagyjából feldolgozta, ettől függetlenül azonban a csehek inkább a dinasztiaaváltásra és az osztrák kapcsolatokra, a lengyelek pedig az ország újraegyesítésére és a Német Lovagrendre fókuszáltak. A legfontosabb alapvető művek a teljesség igénye nélkül cseh részről Jiří Spěváček Luxemburgi János biográfiája,²⁸ lengyel oldalról pedig Bronisław Nowacki monográfiája a Cseh Királyság sziléziai terjeszkedéséről,²⁹ Jan Dąbrowski munkája Szilézia 14. századi politikatörténetéről,³⁰ valamint Bronisław Włodarski könyve Luxemburgi János és Łokietek Ulászló kapcsolatairól.³¹ Fontos kiemelni, hogy nem lehetséges cseh–magyar–lengyel kapcsolatokról Ausztria kizárásával beszélni, Ausztria, Csehország és Magyarország kapcsolatait 1327 és 1332 között azonban már alapos feldolgozta a kézelmúltban Lucie Vojtíšková cseh,³² Skorka Renáta pedig magyar oldalról.³³ A cseh és lengyel kapcsolatok azonban ezidáig elkerülték a magyar medievisztika figyelmét, melyek nemkülönben fontosak a régió megértéséhez. Az elmúlt években a cseh és lengyel kutatás ugyan használta a Königsaaali krónikát, a történészek azonban nem magára az elbeszélésre fordították a hangsúlyt, inkább csupán politikatörténeti adatok halmazaként kezelték. Az aktuálisan legfrissebb csehországi és lengyelországi szakirodalomból megkerülhetetlen Robert Antonín tanulmánya Luxemburgi János és a sziléziai Piast hercegek kapcsolatáról,³⁴ Lenka Bobková monográfiája Luxemburgi Jánosról,³⁵ valamint két fontos lengyel nyelvű tanulmánykötet, Csehország és Nagy-Lengyelország kapcsolatairól³⁶ és

²⁵ Rácz György: Visegrád 1335. Bp. 2009.

²⁶ Chronicon Francisci Pragensis. In Fontes rerum Bohemicarum, series nova I. Ed. Jana Zachová. Praha 1997. 159-160.

²⁷ III. XI. *Qualiter Iohannes rex Bohemie alienavit regnum Polonie*. Cronica Aule regie. 530-531.

²⁸ Jiří Spěváček: Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346. Praha 1994.

²⁹ Bronisław Nowacki: Czeskie roszczenia do korony w Polsce w latach 1290-1335. Poznań 1987.

³⁰ Jan Dąbrowski: Dzieje polityczne Śląska w latach 1290-1402. Kraków 1935.

³¹ Bronisław Włodarski: Polityka Jana Luksemburczyka wobec Polski za czasów Władysława Łokietka. Lwów 1933.

³² Lucie Vojtíšková: Jan lucemburský a rakouské země. Diplomatické postupy a cíle českého krále. *Paginae Historiae: Sborník Národního archivu* 24 (2018) 9-35.

³³ Skorka Renáta: A csökkentett vámtarifájú út kialakulása I. Károly uralkodása alatt. *Történelmi Szemle* 65 (2013) 452-453.

³⁴ Robert Antonín: Jan Lucemburský a slezská knížata v letech 1327-1329. *Slezský sborník = Acta Silesiaca* Opava: Slezské zemské muzeum 108. (2010) 5-21.

³⁵ Bobková, L.: Jan Lucemburský i.m.

³⁶ Czechy – Polska – Wielkopolska. Ed. Ewa Dobosz. Poznań 2009.

Łokietek Ulászló uralkodásáról,³⁷ melyek számos új aspektusból közelítették meg Lengyelország újraegyesítését é a cseh királyok sziléziai uralmának kiépülését.

A Königsali krónika hét releváns fejezetét leszámítva az időszakra vonatkozólag meglehetősen kevés elbeszélő forrással rendelkezünk. A cseh ciszterciek munkáján kívül sem magyar, sem lengyel krónika nem maradt fenn a korszakból. Az általam leginkább vizsgált országokon kívül keletkezett források esetében némileg jobb a helyzet. Az osztrák területeket érintő fejezetek esetében fordulhattam kontroll forrásként az ausztriai krónikások, elsősorban Thomas Ebendorfer³⁸ és Johann von Viktring műveihez.³⁹ A Piast–Luxemburgi vetélkedéssel párhuzamosan egy további meghatározó konfliktus is zajlott a régióban. A háború, mely során a Német Lovagrend állt Łokietek Ulászlóval és szövetségeseivel, Gediminas litván nagyfejedelemmel (1316–1341) szemben természetesen kihatott a cseh–magyar–lengyel viszonyra is. Ennek köszönhetően időnként a lengyel–lovagrendi háború krónikása, Magdeburgi Wigand elbeszélése is hasznosnak bizonyult.⁴⁰

Elbeszélő források széles spektrumának hiányában az általam vizsgált krónika elbeszélését elsősorban a bőséges cseh és sziléziai oklevélkiadások segítségével pontosítottam. A nagy és kis–lengyelországi oklevelek sajnos kis számuk miatt nem bizonyultak hasznosnak, ahogy a magyar oklevélkiadások és regeszták sem. A Nemzeti levéltár DL-DF adatbázisa még nyilván tartogathat meglepetéseket, lévén azonban, hogy nem a korszak politikatörténetének teljes körű feldolgozására vállalkoztam, a magyarországi oklevelek alapos feltárása még várat magára. A kutatástörténet és a források után az alábbiakban rátérek a krónika 1327 és 1332 közé eső fejezeteinek kritikájára és a politikatörténeti kontextus vázlatos bemutatására.

A nagyszombati királytalálkozó – Az Anjou–Luxemburgi diplomáciai kapcsolatok újjáéledése és a lengyel korona kérdése

Az 1327-es status quo megértéséhez röviden át kell tekinteni előzményként az 1320-as évek politikatörténetét, ezt pedig elsősorban a korábbi Anjou–Habsburg és Luxemburgi–Wittelsbach szövetségek meggyengülése, az alternatív diplomáciai utak keresése, valamint az 1306-os interregnum során kirobbanó Habsburg–Luxemburgi konfliktus ismételt kiéleződése

³⁷ Władztwo Władysława Łokietka. 700-lecie koronacji królewskiej. Ed. W. Fałkowski–P. Tyszka Paweł. Warszawa 2022.

³⁸ *Thomas Ebendorfer: Chronica Austriae*. In MGH Scriptorum 13. Ed. Alphons Lhotsky. Berlin–Zürich 1967.

³⁹ *Iohannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum* 1–2. MGH Scriptorum 36. Ed. Fedorus Schneider. Berlin 1909–1910.

⁴⁰ *Die Chronik Wigands von Marburg. Scriptorum rerum Prussicarum* II. Ed. T. Hirsch–M Tröppen – E. Strhelke. Leipzig 1863. 429–672.

jellemezte. A Habsburgok veresége és III. Frigyes (1298–1330) fogságba esése az 1314 és 1322 között húzódó német királyháborút lezáró mülhdorfi csatában valószínűleg elbizonytalanította az ausztriai dinasztia szövetségeseit. Károly magyar király (1308–1342) ugyan 1323 februárjában Péterváradon megújította velük régi szövetségét,⁴¹ Skorka Renáta ennek apropóját azonban a korábban Habsburg Ágnes hitbérének és jegyajándékának részét képező Pozsony visszaadásában látta, mintsem az Anjou–Habsburg szövetség további fenntartásának szándékában.⁴² Eközben Luxemburgi János kihasználva stabil helyzetét I. Károly magyar király közbenjárásával békét kötött Habsburg I. Alberttel (1330–1358), Henrikkel és Ottóval (1330–1339) 1323. szeptember 18-án.⁴³ Utolsóként Habsburg Lipót fogadta el János feltételeit. Lipót 1324. február 26-án két oklevelet állított ki, melyben Henrik szabadon bocsájtásáért cserébe kötelezte magát kilencezer ezüstmárka kifizetésére.⁴⁴ János a béketárgyalások során ügyesen megsemmisítette a Habsburgok Csehországra, Morvaországra, valamint Břeclav és Znojmo városaira formált igényeit.⁴⁵ A cseh király követeléseinek elfogadása azonban annak ellenére, hogy nem igazán volt választásuk, nem volt ínyére a Habsburgoknak, a tárgyalások éppen ezért nem zajlottak zökkenőmentesen.⁴⁶ A Königszaali krónika beszámolója szerint Henrik már 1322 december 25-én megkapta János feltételeit, melyekkel hazatérhetett Ausztriába, mivel azonban testvérei nem fogadták el ezeket, ezért Henrik 1323 februárjában önként visszatért a fogságba.⁴⁷ Megfigyelhető, hogy miután Frigyes 1325-ben kiszabadult Lajos császár fogságából diplomáciája a Wittelsbachok irányába terelődött egy hármassági szerződés formájában.⁴⁸ Habsburg Ottó herceget XV. Henrik alsó-bajorországi herceg (1329–1333) nővérével, Erzsébettel, Frigyes Erzsébet nevű lányát Bajor Lajos császár (1314–1347) István nevű fiával, Frigyes Anna nevű lányát pedig XV. Henrikkel jegyezték el.

A Habsburg–Wittelsbach kibékülés hatására előtérbe került az Anjouk és a Luxemburgiak közötti szövetség, mely végül hivatalosan az 1327 februárjában megrendezett nagyszombati királytalálkozón kötött meg. A szövetség feltételeit egy február 13-án kiadott oklevélben

⁴¹ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I–XI. (továbbiakban CD Fejér) Szerkesztette és közreadta: Georgii Fejér. Buda 1829–1844. VIII/7. 119. sz.

⁴² Skorka, R.: A csökkentett vámtarifájú i.m. 452–453.

⁴³ Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VI. (továbbiakban CDM) Ed. Chytil, J. Brno 1854. 365. sz.; Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III. (továbbiakban RBM) Ed. Josef Emler. Praha 1890. 907, 908. sz.

⁴⁴ CDM VI. 257. sz.; RBM III. 960. sz.

⁴⁵ CDM VI. 222. sz.; RBM III. 961. sz.

⁴⁶ Vojtišková, L.: Jan lucemburský a rakouské i.m. 118.

⁴⁷ Cronica Aule regie. 413.

⁴⁸ Skorka: A csökkentett vámtarifájú i.m. 455.

foglalták írásba.⁴⁹ Magára a találkozóra február 6-18. között kerülhetett sor, mivel János cseh király ezt megelőzőleg február 6-án adott ki oklevelet Brünbnben,⁵⁰ az esemény után pedig február 18-án tűnt fel Opavában.⁵¹ A szerződés tartalma egy védelmi szövetség megkötése volt a Habsburgokkal szemben. Az oklevél szerint Károly magyar király semlegességet ígért arra az esetre, ha János király megtámadná Ausztriát. Amennyiben azonban az osztrák herceg támadná meg a Cseh Királyságot, Károly köteles beavatkozni Luxemburgi János oldalán. A szövetség megkötését egy dinasztikus házassággal kívánták megerősíteni Anjou László herceg és Luxemburgi Anna hercegnő között. A magyar történettudomány a jól ismert cseh–magyar–osztrák kapcsolattörténet mellett azonban nem vette figyelembe az eseményeket ugyancsak meghatározó cseh–lengyel viszony alakulását. A régi ellenség, a Habsburg–ház meggyengülése és a birodalomban beköszöntő béke lehetőséget adott Luxemburgi Jánosnak, hogy figyelmét keletre fordítsa. A cseh király 1327 tavaszán végre elérkezettnek látta az időt arra, hogy aktívan fellépjen lengyel királyi címének védelmében.

A Königsali krónika elbeszélése is pont ennek apropóján válik aktuálissá. Peter von Zittau II. könyvének XIX. fejezetének szövege meglehetősen zavaros kronológiája ellenére többé-kevésbé pontos elemekből áll.⁵² Az első esemény, melyről a cseh krónikás beszámolt egy Krakkó ellen indított cseh hadjárat.⁵³ A hadjáratról a Königsali krónikán kívül nem rendelkezünk fennmaradt forrásokkal, abban azonban biztosak lehetünk, hogy János király személyesen nem vett részt rajta, mivel az általa kiadott oklevelek szerint február 6-áig Brünbnben tartózkodott.⁵⁴ Magát a hadjáratot, annak kronológiáját, lefolyását, illetve megoldását némileg eltérő módon látta a cseh és a lengyel szakirodalom. A cseh historiográfiában elsősorban Jiří Spěváček elmélete az elfogadott, aki szerint a sziléziai hercegekkel való kiegyezésre és Károly békéltetésére csupán a krakkói hadjárat után került sor.⁵⁵ Vele szemben a lengyel szakirodalomban Bronisław Nowacki és Jan Dąbrowski hipotézisei meghatározók, akik a sziléziai Piastok behódolását a hadjárat előzményeként datálták.⁵⁶ Emellett azonban fennáll egy harmadik elmélet is. Bronisław Włodarski szerint a cseh sereg már a nagyszombati

⁴⁹ Az oklevél teljes szövegét Almási Tibor és Kőfalvi Tamás közlték először. *Almási Tibor – Kőfalvi Tamás: Az 1327. évi nagyszombati királytalálkozó szerződéslevele.* Aetas 9. (1994) 1. szám. 151–157.; Az oklevél szövegkiadása: Anjou-kori oklevéltár XI. 1327. Szerk. Almási Tibor. Bp. – Szeged 1997. 75. sz.

⁵⁰ RBM III. 1273. sz.; CDM. VI. 328.

⁵¹ RBM III. 1277. sz.

⁵² Cronica Aule regie. 447–453.

⁵³ Cronica Aule regie. 448.

⁵⁴ RBM III. 1264; 1266; 1267; 1268; 1269; 1270; 1271; 1272; 1273. sz.

⁵⁵ *Spěváček J.*: Jan Lucemburský a jeho i.m. 414–415.

⁵⁶ *Nowacki, B.*: Czeskie roszczenia do korony i.m. 99.; *Dąbrowski J.*: Dzieje polityczne Śląska i.m. 371.

tárgyalások idején Sziléziában állomásozott.⁵⁷ Utoljára Robert Antonín foglalkozott a témával, ő azonban csupán János király és a sziléziai Piastok kapcsolatára fókuszált. Természetesen jelen dolgozatnak nem feladata igazságot tenni a felvetett hipotézisek között. Véleményem szerint Peter von Zittau tévedése feltételezhető, a királytalálkozóra pedig a hadjárat ideje alatt, esetleg következményeként kerülhetett sor, János pedig ezután vonulhatott Sziléziába. Peter von Zittau elbeszélése szerint ugyanis a cseh támadás hírére közbelépett Károly magyar király, aki kiállt a krónikában helyesen apósaként megjelölt Łokietek Ulászló mellett, emlékeztette a cseh királyt arra, hogy nem csak neki, de Ulászlónak is szövetségese. Végül pedig felhívta Luxemburgi János figyelmét arra, hogy ha a jövőben fegyverrel vonulna Ulászló ellen, azzal akkora fájdalmat okozna Károlynak, mintha megölné a magyar király fiát.⁵⁸ A cseh király pedig ennek hatására visszavonult Sziléziába, ahol fogadta a legfontosabb Piast hercegek behódolását. Peter von Zittau a sziléziai Piastok közül csupán VI. Henrik boroszlói herceget (1294–1335) nevezte meg. A Krakkó ellen indított hadjárat fontossága abban rejlik, hogy ez volt János első és egyben utolsó próbálkozása arra, hogy fegyveres erővel törjön be Ulászló uralmának központi területeire és erőszakkal detronizálja riválisát. A sikertelen hadjárat és Károly közbelépése hatására János felismerhette ennek hiábavalóságát és a jövőben sokkal inkább elérhető célokra, a földrajzi és politikai adottságai miatt könnyebben megszerezhető Sziléziára fókuszált. Károly szerepe a történetben túlmutat a *rex–pacificus* toposzán, a magyar királynak jó oka volt a békítő közbelépésre, hiszen János és Ulászló fontos szövetségesei voltak, kikre a Habsburg–Wittelsbach közeledés miatt feltétlenül szüksége volt. Königszaali krónika csupán ennyit árul el, az 1327-es eseményekről.

Ekkoriban vette kezdetét a Luxemburgiak sziléziai uralmának végleges kiépülése. Előbb azonban néhány szót ejtenék magáról a régióról. A 13-14. században Sziléziát a töredezett uralkodói hatalmi struktúrák és az ebből fakadó nagyon bonyolult politikai viszonyok határozták meg. A régióban nagyjából húsz jogilag független Piast oldalági hercegség létezett, melyeknek saját érdekei, konfliktusai és politikai céljai voltak. A korabeli források Sziléziát két területi egységre osztották. Alsó-Sziléziára, melynek legfontosabb központja a püspökséggel is rendelkező Boroszló volt, valamint Felső-Sziléziára, melyből Opole városa emelkedett ki regionális központként. A Luxemburgi kor cseh kancelláriája az alsó–sziléziai hercegekre a *duces Silesiae* terminust használta, a felső –sziléziaiak pedig *duces Opolenses* vagy *duces*

⁵⁷ Włodarski B.: Polityka Jana Luksemburczyka i.m. 33-34.

⁵⁸ „Si aliquam meo socero molestiam intuleritis, simile opus committitis, acsi meum filium sub meis oculis mactaretis.” Cronica Aule regie. 449.

Poloniae-ként jelennek meg az oklevelekben. A felettük kiépülő Luxemburgi hatalom legfontosabb eszköze a hűbéri esküszereződések megkötése volt.

Kik is voltak a krónika szerint 1327 tavaszán behódoló hercegek?

Az okleveles források szerint János király február 18-án megjelent Opavában, ahol I. Kázmér tescheni Piast herceg (1315–1358) hűbéresküt tett neki, amiért cserébe János Teschen mellett Ostravát is neki adományozta. Ezt egy február 23-án Beuthenben kiadott oklevélben meg is erősítette.⁵⁹ Kázmér nem érkezett egyedül, szintén 18-án hódolt be Jánosnak II. Opolei Boleszláv, Falkenberg ura (1313–1356),⁶⁰ február 19-én pedig Kozielskoi Ulászló (1312–1334) és Ratibori Leszek (1306–1336) álltak a cseh uralkodó oldalára,⁶¹ utolsóként végül János auschwitz herceg (1321–1372) is behódolt Luxemburgi Jánosnak.⁶² A felső-sziléziai hercegek behódolása nagyon fontos volt János király számára mivel hercegségeik Ulászló területeinek közelében helyezkedtek el egyfajta ütközőzónát képezve. Maguk az oklevelek Robert Antonín kutatásai alapján egyezést mutatnak II. Vencel sziléziai hercegek számára kiadott okleveleivel, melyek a cseh uralkodó fennhatóságát hangsúlyozták, emellett pedig kikötötték, hogy az egyes hercegek örökösei kötelesek apjuk halála után letenni az esküt a cseh király előtt.⁶³ Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy János király folytatta a II. Vencel által kijelölt politikai irányt, mely a legitimitás hangsúlyozására fektette a hangsúlyt minden lehetséges jogcím és hűbéreskü felhalmozása által.⁶⁴ Martin Nodl azonban Luxemburgi János lengyel királyi címéről szóló tanulmányában felhívta a figyelmet egy fontos különbségre.⁶⁵ Nodl megfigyelte, hogy amíg II. Vencel esetében a hercegek a cseh királynak tettek hűbéresküt, 1327-ben János már kifejezetten lengyel királynak titulálta magát az eskük szövegeiben, emellett továbbá kikötötte, hogy a hercegek a Cseh Királyság, valamint a Cseh korona vazallusaivá váltak az eskü által. Ezáltal már nem csupán személyesen függtek a királytól, egyenesen a Cseh Királyság részeivé váltak. A hűbéri függés gyakorlati aspektusait kutató Přemysl Bar továbbá azt hangsúlyozta, hogy ez a függés nem volt feltétlenül ellenére a saját dinasztikus céljaikat szem előtt tartó hercegeknek,

⁵⁹ Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter II. (továbbiakban LBUS) Ed. C. Grünhagen – H. Markgraf. Leipzig 1883. 559, 560-561. sz.

⁶⁰ LBUS II. 303-304.

⁶¹ LBUS II. 379-380.; 417-418.

⁶² LBUS II. 577.

⁶³ Antonín, R.: Jan Lucemburský a slezská i.m. 12-13.

⁶⁴ *Jarosław Nikodem: Metody legitymizacji władzy w Polsce przez Wacława II i Władysława Łokietka.* In *Władztwo Władysława Łokietka. 700-lecie koronacji królewskiej.* Ed. W. Fałkowski–P. Tyszka. Warszawa 2022. 49-71. 60-61.

⁶⁵ *Martin Nodl: Korona Polska jako instrument polityki Jana Luksemburskiego.* In *Władztwo Władysława Łokietka. 700-lecie koronacji królewskiej.* Ed. W. Fałkowski – P. Tyszka. Warszawa 2022. 175–190. 181.

akik ettől a *status quo*-tól sokkal inkább remélhettek stabilitást, mint Ulászlótól.⁶⁶ Az oklevelek tanúsága szerint János visszavonulása után a cseh király lemondott a Lengyel Királyság *de facto* megszerzéséről. A továbbiakban ugyan kitartott a lengyel királyi cím használata mellett, gyakorlati politikája azonban sokkal inkább reális célokat követett, többek között egy Ulászló ellen felállított ütközőzóna kiépítését.

A felső-sziléziai Piastok támogatásának megszerzése mellett a Königsali krónika szerint VI. Henrik boroszlói herceg maga kereste fel a cseh királyt Prágában.⁶⁷ Henrik Jánostól kívánt támogatást szerezni testvérével, Boleszlávval szemben, aki a krónika szerint állandóan Henrik ellen szervezkedett, hogy ezáltal megszerezhesse Boroszlót.⁶⁸ János kihasználta a boroszlói Piastok ellenségeskedését és elfogadta hűbéresének VI. Henrik herceget. A Prágában megkötött egyezséget végül János Boroszlói látogatása során erősítették meg, a Königsali krónika szerint április 4-én. János Boroszlói tartózkodását április elején két április 6-án kiadott oklevele is igazolja, ezáltal János Alsó-Szilézia legfontosabb hercegségét is hódoltatta.⁶⁹ Boroszlóban továbbá Henrik mellett II. Boleszláv, Opole hercege is megerősítette Jánosnak tett esküjét.⁷⁰ A krónika elbeszélése tehát jelen esetben pontosként értékelhető, az oklevelek ugyanis szinte napra pontosan igazolják a Peter von Zittau által elmondottakat.

1327 telén és tavaszán János király elérte, hogy Szilézia legerősebb urai behódoljanak neki. Krakkó és Kis-Lengyelország megszerzéséről azonban gyakorlati okokból lemondott. János minden bizonnyal belátta, hogy számára sokkal jövedelmezőbb a magyar királlyal fennálló jó viszony és a Habsburg ellenes szövetség fenntartása, mint a további lengyelországi hódítás. János tehát egy sikeres diplomáciai évadot zárhatott maga után, eközben pedig továbbra is biztosította országát egy potenciális Habsburg támadással szemben. Érdeemes megfigyelni a magyar uralkodó szerepét a történetekben. Károly, ahogy azt Skorka Renáta osztrák–magyar kapcsolatokról szóló tanulmányában megfogalmazta, ekkor már óvatosan távolodni kezdett a Habsburgoktól.⁷¹ A Habsburg–Wittelsbach közeledés és a határokon gyűlő feszültség miatt egyre bizalmatlanabb volt az osztrák hercegekkel szemben. Egy potenciális osztrák támadástól való félelem ismét a velük nyíltan ellenséges cseh király irányába fordította

⁶⁶ *Přemysl Bar: Książęta piastowscy Śląska wobec rywalizacji Władysława Łokietka z Janem Luksemburskim In Władztwo Władysława Łokietka. 700-lecie koronacji królewskiej.* Ed. W. Fałkowski–P. Tyszk. Warszawa 2022. 191-213. 210.

⁶⁷ *Cronica Aule regie.* 448.

⁶⁸ *Chronicon Francisci Pragensis.* 116-117.; *Przibico de Radenin dictus Pulkava. Chronicon Bohemiae. Fontes Rerum Bohemicarum V.* Ed. Josef Emler. Praha 193-204.

⁶⁹ *LBUS I.* 66-67.; 67-69.

⁷⁰ *RBM III,* 1302. sz.

⁷¹ *Skorka, R.: A csökkentett vámtarifájú i.m.* 456.

a magyar királyt. Emellett Károly legfontosabb szövetsége a régióban apósa, a lengyel királyi címre pályázó kujáviai Piast, Łokietek Ulászló volt. Amikor János támadást indított apósa ellen, Károly király érdekeltté vált abban, hogy közvetítőként lépjen fel közöttük és próbálja megbékíteni őket, hiszen ellenkező esetben veszélyeztette volna a Habsburg ellenes szövetséget és a komoly lehetőségeket tartogató házassági lehetőséget László herceg és Luxemburgi Anna között. Így olyan helyzetet teremtett, melyben semelyik fél érdekében nem állt a továbbiakban, hogy folytassák háborút. A krónikában ebben a helyzetben János már nem egy dicső lovagkirályként szerepel, mint korábban a mühldorfi csata leírásában.⁷² Peter von Zittau ugyanis szinte egy ókori *triumphusként* ábrázolta a győztes cseh király bevonulását Prágába. Ezzel szemben 1327-ben János egy zsarnokként tért haza, hogy újabb adókkal sanyargassa országát.⁷³ A krónikás kifejezte felháborodását afelett is, hogy János az így beszedett pénzt külpolitikai vállalkozásaira használta fel. Peter von Zittau tisztában volt a magyar szövetséggel is. A nagyszombati szerződés megkötéséről expliciten nem írt, a cseh–lengyel konfliktus elmérgesedésekor azonban nagy jelentőséget tulajdonított Károly magyar király békítő szerepének.⁷⁴ Ezáltal Peter von Zittau szerint egy szövetségi rendszer alakult ki, melyben Károlyt mindkét félhez komoly szálak fűzték. A magyar uralkodó ebből kifolyólag érdekeltté vált abban, hogy beavatkozzon a regionális konfliktusokba, és fellépjen a cseh–lengyel viszály békés rendezése érdekében. János negatív szereplése azonban csupán Csehországon belül érzékelhető, a krónikás nem kritizálta külpolitikáját, a hadjáratról való visszavonulást sem kudarcként, hanem egy diplomáciai sikerként értelmezte, hiszen ezáltal János megtartotta a magyar király szövetséget.

A tét az Osztrák hercegség: cseh–magyar beavatkozás a Habsburg testvérháborúba

Csakhamar aktuálissá is vált a Habsburgok ellen kötött nagyszombati szerződés. Míg János és Károly a Szilézia és Lengyelország felé fordították figyelmüket, a Habsburg testvéreket lekötötte az a 1326-ban köztük kirobbanó viszály, amely 1328-ra végleg elmérgesedett.⁷⁵ A konfliktus tárgya a hercegség kormányzása és feloszthatósága volt. Lipót halála után a legfiatalabb testvér, Albert lépett a helyére és ekkor a magát kiszorítva érző Ottó

⁷² Antonín R.: Jan Lucemburský a slezská i.m. 20.

⁷³ „Hiis itaque perpetratis cunctisque regni Boemie incolis intollerabilibus exactionibus aggravatis plenius marsupiiis Iohannes rex de Praga in die beati Barnabe egressus ad partes Reni iterum est reversus.” Cronica Aule regie. 449-450.

⁷⁴ Cronica Aule regie. 449.

⁷⁵ Vojtíšková L.: Jan lucemburský a rakouské i.m. 20.

fellázadt testvérei ellen.⁷⁶ Ottó szövetkezett a cseh és magyar királyokkal, akik szívesen szálltak hadba az oldalán. A velük szemben felsorakozott Habsburgok élére a legidősebb testvér, Frigyes állt.⁷⁷

A Königsali krónika szerint Károly magyar király azonnal Ottó segítségére sietett 80 000 főt számláló hadsereg élén.⁷⁸ A magyar haderő hadba lépésére Skorka Renáta kutatásai szerint a legkorábbi okleveles adat június 6-án keletkezett.⁷⁹ A Königsali krónika II. könyvének XX. fejezete János csatlakozását némileg részletesebben ecsetelte a magyar seregre vonatkozó okleveleknél. Peter von Zittau szerint az addig Luxemburgban tartózkodó János király július 17-én érkezett haza Prágába, ahonnan egy 2300 harcosból álló sereggel a morva-osztrák határvidékre vonult.⁸⁰ A dátumokkal kapcsolatban Peter von Zittau tévedett. János ugyanis már július 14-én Prágában tartózkodott.⁸¹ Peter von Zittau nem igazán részletezte a hadjárat katonai eseményeit, krónikájából csupán annyit tudhatunk meg, hogy cseh és magyar seregek párhuzamosan vonultak a Duna két partján, miközben János serege negyven települést és három nagyobb várat foglalt el. Ezek Feldsberg, Drosendorf és Eggenburg voltak. A magyar sereg eközben Marchegget és Stillfriedet foglalta el.⁸² Marchegg esetében okleveles adat igazolja, hogy Károly augusztus 16-án ott tartózkodott.⁸³ Ezt megelőzően azonban Kristó Gyula kutatásai alapján Károly nem vett részt a hadjáratban, a magyar haderőt helyette Lackfi István vezette.⁸⁴ Közben Ottó is komoly sikereket aratott, elfoglalta ugyanis Hainburgot, majd békekötésre kényszerítette fivéreit. A komoly nyári sikerek révén Ottó és szövetségesei kedvező helyzetbe kerültek az 1328 szeptemberében zajló béketárgyalások során. Károly király szeptember 7-én még Pozsonyban adott ki oklevelet,⁸⁵ 8-án a magyar delegáció azonban már úton lehetett a béketárgyalásokra, hiszen Pál országbíró ekkor már a Lajta folyó menti ausztriai

⁷⁶ A háború eseménytörténetéről bővebben: *Pór Antal*: Tót Lőrincz, a királyi tárnokok és zászlótartók mestere. Századok 25. (1891) 354–356.; *Wertner Mór*: Magyar hadjáratok a XIV. században. Századok 39. (1905) 420–451.

⁷⁷ *Karl Friedrich Krieger*: Habsburkové ve středověku, Praha 2003. 121–122.

⁷⁸ A sereglétszám egy nyilvánvaló túlzás. „*Huic Ottoni Karulus rex Ungarie consilio et auxilio astitit et in Austriam LXXX milia Vngarorum in eius adiutorium introduxit.*” *Cronica Aule regie*. 457.

⁷⁹ *Skorka R.*: A csökkentett vámtarifájú i.m. 456.

⁸⁰ *II.XX. De Ludowico Babaro, de papa scismatico et de bellis Iohannis regis Bohemie* *Cronica Aule regie*. 454–1462.

⁸¹ RBM III. 1469. sz.

⁸² *Skorka R.*: A csökkentett vámtarifájú i.m. 457.

⁸³ Az oklevél II. Lajos 1523-ban kiadott átiratában maradt fenn. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL) Diplomatikai Levéltár (a továbbiakban: DL) 47 522.; Az oklevél regesztája: Anjou-kori Oklevéltár. XII. 1328. Ed. Almási Tibor. Bp.–Szeged 2001. 401. sz.

⁸⁴ *Kristó Gyula*: Az Anjou-kor háborúi. Bp. 1988. 73.

⁸⁵ Anjou-kori okmánytár. II. (1322–1332) Szerk. Nagy Imre. Bp. 1881. 332. sz.

táborban tartózkodott.⁸⁶ A békét végül 1328. szeptember 22-én kötötték meg Bruckban.⁸⁷ A békében a Habsburgok biztosították Károlyt támogatásukról a bajor hercegekkel szemben, véglegesen lemondtak Pozsonyról és visszaszolgáltatták a határ menti elfoglalt településeket. A cseh királlyal való kibékülés azonban korántsem ment ilyen egyszerűen. János a háborúban elszenvedett károkkért cserébe meg kívánta tartani az elfoglalt várakat.⁸⁸ Ezért igyekezett elsősorban személyes sértődés okán elhúzni a tárgyalásokat, ahogyan csak lehetett. A sértődés motívumát Thomas Ebendorfer és Johann von Viktring krónikái is megőrizték, melyek szerint János arra hivatkozva nyújtotta el a tárgyalások menetét, hogy Frigyes nem köszöntötte megfelelőképpen és ezáltal nem adta meg neki a királynak járó tiszteletet.⁸⁹ Végül azonban hajlandó volt lemondani a várakról megfelelő anyagi kártérítés ellenében.⁹⁰

A krónikafejezet, mely az 1328-as háborút taglalja, az eseménytörténeten kívül is tartalmaz érdekes információkat Peter von Zittau világlátásáról. Elbeszélésében élesen rajzolódik ki Frigyes és János szembenállása. Peter von Zittau számára az antagonista egyértelműen Frigyes, aki ellen a cseh király örömmel fogott fegyvert. Annak ellenére, hogy a korábban elemzett részletekből is láthatóan Peter von Zittau nem rajongott Jánosért, jelen háború esetében kiemelte a cseh király harci érdemeit. Frigyes ezzel szemben szégyenteljesen lovagiatlanul viselkedett. A krónikaíró szerint megrettent, és ahelyett, hogy dicső tetteket vitt volna véghez a harcmezőn, elkerülte a csaták forgatagát és gyáván békét kötött Ottóval.⁹¹ Érdeemes továbbá megfigyelni a Magyar Királyság megjelenítését a konfliktusban, mely alapján egy katonai nagyhatalom képe bontakozik ki. Peter von Zittau nyilvánvalóan nem rendelkezett pontos sereglétszámmal Károly hadát illetően, a látványosan túlzó nyolcvanezer fő valószínűleg retorikai fogás, mely annak bízonyítására szolgált, hogy a magyar uralkodó nagy hadsereg mozgósítására és bevetésére képes. Ez az osztrák belháború esetében elsősorban azért volt fontos a szerző számára, mivel az 1327-ben megkötött Anjou–Luxemburgi szövetség tűzpróbájáról volt szó, mely során a Magyar Királyság először vállalt konfliktust a Cseh Királyság oldalán közös érdekeik védelmében a régi ellenféllel, Habsburg Frigyessele szemben.

⁸⁶ Zala vármegye története. Oklevéltár I. 1024-1363. Szerk. Nagy I.–Véghey D.–Nagy Gy. Bp. 1886. 165. sz.

⁸⁷ Fejér CD VIII/7. CLX. sz.; Magyar fordítás: Magyar békeszerződések. Ford. Köblös J.–Süttő Sz.–Szende K. Bp. 2000. 96-105.

⁸⁸ Iohannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum II. 99.

⁸⁹ Iohannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum II. 100.; *Thomas Ebendorfer: Chronica Austriae*. 248.

⁹⁰ *Vojtišková L.*: Jan Lucemburský a rakouské i.m. 21.

⁹¹ *Cronica Aule regie* 457.

„*Contra regem Cracoviae*” – a toruńi oklevelek tanulsága

Az osztrák háborúval zajlott párhuzamosan egy másik konfliktus is, mely ugyan csupán közvetetten, ettől függetlenül viszont komolyan meghatározta a térség szövetségi rendszereit. Ez az 1327 és 1333 között dúló lengyel-lovagrendi háború volt.⁹² A sikertelen 1327-es hadjárat után János cseh király nem vállalt közvetlen konfrontációt Ulászlóval szemben, közvetett módon azonban minden lehetőséget kihasznált riválisa meggyengítésére. Kiváló lehetőséget biztosított ehhez János király számára a Német Lovagrenddel ápolt szövetség és a lovagok keresztes hadjáratainak támogatása Ulászló legfontosabb szövetségese, Gediminas litván nagyfejedelem ellen.⁹³ Miután egyértelművé vált, hogy János király uralja Sziléziát, Łokietek Ulászló figyelme a János hazatérése után egyedül maradt lovagrend pomerániai területein dúló háború felé fordult. János 1328 telén, az osztrák konfliktus lezárása után indult a teuton lovagok segítségére. A cseh királynak a Habsburg háború lezárása után végre ismét alkalma nyílt a lengyelországi uralom kiterjesztésére, csatlakozott a lovagrend téli szamogítiai hadjáratához és 1328. december 6-án háromszáz nehézlovas társaságában elhagyta Prágát és Boroszlóba utazott.⁹⁴ Innen január 1-én Toruńba vonult, 20-án pedig kezdetét vette a litván hadjárat.⁹⁵ A kereszteshadjárat eseménytörténeti rekonstrukciójára nem áll módomban vállalkozni, ezért csupán a háború cseh–lengyel kapcsolatokra gyakorolt hatására fókuszálnék. A Königszaali krónika beszámol János csatlakozásáról, Peter von Zittau azonban nem taglalja a hadjárat eseménytörténetét, melyről valószínűleg nem is nagyon voltak információi. Az események ennek ellenére közvetett módon jelentősen befolyásolták elbeszélését. Az alábbiakban leginkább ennek a változásnak okairól és következményeiről számolok be. A sikeres hadjárat legfontosabb következményét az *1329-es toruńi oklevelekben* látom. E fogalom alatt a Luxemburgi János által 1329 márciusában és áprilisában Toruńban kiadott okleveleket értem, melyekre az egyszerűség kedvéért így fogok hivatkozni. Az első szóban forgó oklevél által 1329. március 12-én Luxemburgi János a Lovagrendnek adományozta Pomerániát, amely

⁹² Dolgozatom célja pusztán a Königszaali krónika releváns fejezeteinek kritikai vizsgálata, emiatt nem vállalkozom a cseh–magyar–lengyel kapcsolattörténet teljes eseménytörténeti feltárására. Ezért nem áll módomban kitérni a magyar személyek részvételére a lengyel háborúban. Róluk bővebben: *Pór Antal*: Magyar-lengyel érintkezés a XIV-ik században. Századok 37. (1903) 308–326.

⁹³ Szövetségüket egy 1325-ben megkötött dinasztikus házassággal erősítették meg Ulászló fia, a későbbi III. Nagy Kázmér lengyel király (1333–1370) és Gediminas lánya, Aldona között. A lengyel–litván dinasztikus kapcsolatról a Königszaali krónika is beszámolt. Cronica Aule regie. 501–502.

⁹⁴ *Die Chronik Wigands von Marburg*. 429–672.

⁹⁵ *Johannes Voigt*: Geschichte Preussens: Von den ältesten Zeiten bis zum Untergange der Herrschaft des deutschen Ordens. Königsberg 1838. 287.; Cronica Aule regie. 454–462. A hadjárat János egy 1325-ben tett ígéretét teljesített, ekkor ugyanis megesküdött XXII. Jánosnak, hogy keresztes hadjáratra megy a pogányok ellen, cserébe a pápa nekiadományozta a Cseh Királyságban és Luxemburgban a tizedszedés jogát a következő három évben. *Bobková, L.*: Jan Lucemburský i.m. 192.

Erzsébet királyné tulajdona volt, és II. Vencel lányaként szállt rá a király halála után.⁹⁶ Aznap János kiadott egy másik oklevelet is, melyben a lovagok nagymesterével szövetkezett „*contra regem Cracoviae*.” tehát a „Krakkói király” ellen.⁹⁷ Az oklevél szövege a szövetség fennállásának időkeretét a cseh király és Łokietek Ulászló kibéküléséig határozta meg. Emellett azonban megtiltotta a cseh király számára, hogy a német lovagok nagymesterének beleegyezése nélkül kössön békét Ulászlóval. A szerződésben Ulászló a lengyel korona bitorlójaként szerepelt, a királyi cím elismerése azonban jelentős újítás a cseh kancelláriában addig csupán nevének nevezett Ulászló esetében. János politikája arról árulkodik, hogy elfogadta Ulászló kis-lengyelországi és kujáviai uralmát. Azzal, hogy elismerte Ulászló krakkói királyi címét, és fenntartotta a jövőbeli békeszerződés lehetőségét, csak nehezen lehetne elképzelni, hogy János gondolatban magát lengyel királyként Ulászló fölé helyezte. A címekkel János csupán annyit közölhetett, hogy továbbra is fenntartja igényét az általa birtokolt területek és a királyi cím iránt Ulászló riválisaként. A szövetség különösen indokolt volt, mivel Ulászló a téli hadjáratot kihasználva betört a Lovagrend területére és kifosztotta Kulmerlandot.⁹⁸ Az ellencsapás azonban nem maradt el. János támogatásával és Werner von Orseln (1324–1330) nagymester március végén megtámadta Mazóviát és 29-én elfoglalta Płockot.⁹⁹ A győzelem után a szövetségesei visszatértek Toruńba. Ekkor került sor a pomerániai adomány és a Łokietek Ulászló ellen megkötött szövetség mellett a harmadik legfontosabb oklevél kiadására. János április harmadikán cseh és lengyel királyként a Német Lovagrendnek adományozta Mazóvia és Dobrzyn elfoglalt területeit.¹⁰⁰ Ennek a három privilégiumnak köszönhetően stabilizálódott a lovagrend jelenléte Pomerániában és Mazóviában, ami a későbbiekben komoly tárgyalási alapot biztosított a cseh félnek a kujáviai Piastokkal szemben. János király Ezután Boroszlóba utazott, ahol végre az eddig tartózkodó álláspontot képviselő sziléziai hercegek, Steinaui János (1309–1365) és az addig sok gondot okozó III. Boleszláv legnitzi és briegi herceg személyében. Utóbbi különösen fontos, hiszen III. Boleszláv VI. Henrik boroszlói herceg testvéreként eddig igényt formált Boroszlóra is.¹⁰¹ A *toruńi oklevelek* elsősorban Ulászló uralkodói címe miatt fontosak dolgozatomban szempontjából. Ekkor jelent meg először a *rex Cracoviae* címzés, melyet a későbbiekben következetesen vett át a cseh kancellária, majd minden bizonnyal a kancelláriai

⁹⁶ Codex diplomaticus regni Polonie et magni ducatus Lituaniae I. (továbbiakban CDPR) Ed. M. Dogiel. Vilnius 1764. 52. sz.; Lites ac res gestae intra Polonos ordinemque Cruciferorum I. (továbbiakban Lites) Ed. Jadwiga Karwasińska Poznań 1890. 24–26. sz.

⁹⁷ RBM III. 1553. sz.

⁹⁸ Stanisław Zajackowski: Wilhelm de Machaut i jego wiadomości do dziejów Polski i Litwy w 14. wieku. In Kwartalnik historyczny rocznik 43. Lwów 1929. 217–228. 224.; Bobková, L.: Jan Luxemburský i.m. 218 202.

⁹⁹ Bobková, L.: Jan Luxemburský i.m. 203–204.

¹⁰⁰ RBM III. 1539. sz.; CDPR II. 126. sz.

¹⁰¹ LBUS I. 129–132., 302–304.; RBM III, 1556. sz.

gyakorlatból Peter von Zittau. Semmi sem utal rá, hogy ismerte volna a *toruńi oklevelek* tartalmát. Az oklevelek szövegeit nem vette át elbeszélésébe, kiadásukat nem említette és a keletkezésük kontextusául szolgáló eseményekről is csupán nagyon szűkszavúan nyilatkozott. Az 1329. évet követő fejezetekben egészen a visegrádi kongresszusig következetesen *rex Cracoviae*-nek nevezte Ulászlót és III. Kázmért. Ez alól csupán egyetlen kivételt tett, Ulászlót halálakor ugyanis valamilyen oknál fogva, valószínűleg tiszteletből *rex Poloniae*-nek nevezte.¹⁰² Peter von Zittau pedig maga is elfogadta a Krakkóban levő király szuverén létezését, akinek a területeire nem vonatkozott János lengyel királyi címe.

A szövetségi rendszerek átrendeződése

Ezután azonban váratlan bonyodalmak fogadták Jánost az addig békésnek tűnő cseh–magyar viszony terén. 1329-ben jelentek meg az első jelek arra nézve, hogy a cseh–magyar szövetség meggyengült. Anjou László herceg, I. Károly fia és Luxemburgi Anna hercegnő jegyese márciusban meghalt. Haláláról a magyar krónikakompozíció mellett a Königsaaui krónika II. könyvének XXI. fejezete is beszámolt.¹⁰³ Károly magyar király egy március 8-ára keltezett levélben értesítette Erzsébet cseh királynét László haláláról.¹⁰⁴ A levélben, melyet Peter von Zittau szó szerint bemásolt krónikájába, Károly arra kérte a cseh királynét, hogy biztosítsa férjét arról, hogy a magyar király szándékai nem változtak, továbbra is fenn szeretné tartani a megkötött szövetséget.¹⁰⁵ A levél szerint Károly László halálának ellenére is fontosnak tartotta 1329 tavaszán a cseh szövetséget, és erről Luxemburgi Jánost is biztosította. A valóságban azonban a dinasztikus házasságkötés elmaradása komolyan destabilizálta a két királyság szövetségét, mely ezután sokkal inkább volt kiszolgáltatva az aktuális politikai lehetőségeknek és érdekeknek, mint korábban. János cseh király eközben kibékült régi ellenségével, Karintiai Henrikkel (1295–1335). Henrik nem rendelkezett fiú utódokkal, ezért János király számára jól jött fia, János Henrik és Karintiai Henrik lánya, Margit között megköthető házasság. Attól

¹⁰² Cronica Aule regie. 501-502.

¹⁰³ Scriptores Rerum Hungaricarum I. Szerk. Szentpétery Imre. Bp. 1938. 492.; II. XXI. *De morte filii regis Vngarie et primi abbatis et pluribus aliis*. Cronica Aule regie. 462-463.

¹⁰⁴ Anjou-kori oklevéltár XIII. Szerk. Almási Tibor. Bp.-Szeged 2003. 107. sz.; CDM VI. 293. sz.; Magyar fordítása: Árpád-kori és Anjou-kori levelek. XI-XIV. század. Ford. Makkai László-Mezey László. Bp. 1960. 230-231.

¹⁰⁵ „*Verum cum predicto domino regi, precordiali nostro, quamdiu presentis vite possibilitas in nobis subsistere poterit in hoc mundo, in prosperis et adversis diligenti favore adesse volumus nos semper ad sua beneplacita offerendo, quod et per ipsum regalem affectu fraterno sub certa confidencia requirimus per presentes, quatenus taliter et tam diligenti sollicitudine dicto domino Iohanni regi suadere velitis, quod singularis amicitie fervor, que inter nos hactenus vigit, in futuro vigeat sinistra loquendum suggestionem frivola non obstante, ut in incepto amicabile unionis proposito seu perseverancia Deo volente votiva dierum longitudine mutuo invicem nos et ipse valeamus gratulari et in virtute valida et brachio extento nobis rebellancium colla conterere superbiorum.*” Cronica Aule regie. 463.

kezdve, hogy 1330. szeptember 16-án megünnepelték Margit és János Henrik esküvőjét Luxemburgi János azonnal Karintia és Tirol örököséként tekintett fiára.¹⁰⁶ Ennek jele, hogy azonnal biztosította Innsbruck,¹⁰⁷ Hall¹⁰⁸ és Meran városokat arról, hogy korábbi kiváltságait a Luxemburgi dinasztia uralma alatt is tiszteletben fogják tartani.¹⁰⁹ Bajor Lajos császár, mivel tartott a Luxemburgiak túlságos megerősödésétől, maga is beavatkozott Karintiai Henrik örökségének kérdésébe. Lajos már korábban, február 6.-án biztosította Henriket arról, hogy amennyiben a Meinhardin család férfiágon kihalna, Bajor Lajos császár elismeri Henrik lányainak, vagy unokahúgainak örökösödését azzal a megkötéssel, hogy Lajosnak el kell ismernie a házasságukat.¹¹⁰ Ezzel a kiskapuvál Lajos pont a Luxemburgi–Meinhardin frigy ellen való fellépésre tartott fenn magának jogi lehetőséget. A szeptemberi esküvő beigazolta Bajor Lajos félelmeit. Lajos császár november 23-án Augsburgban szövetséget kötött Habsburg Alberttel és Ottóval. Bajor Lajos és a Habsburg testvérek nem ismerték el Margit örökösödési jogát, Karintiát és Tirolt pedig felosztották egymás közt.¹¹¹

Eközben Łokietek Ulászló és a Német Lovagrend konfliktusa ismét kiéleződött 1330 telén. Ulászló litván szövetségeseivel megtámadta a lovagrendet, a hadjárat azonban csakhamar elakadt, a két fél pedig békét kötött valamikor december 18-a előtt, aznap ugyanis Werner von Orselint, a Lovagrend nagymesterét meggyilkolták.¹¹² Az eseményről számos elbeszélő forrás számolt be, melyek ugyan nem datálták az eseményt, abban azonban egyöntetűen megegyeztek, hogy a nagymester jelen volt a béketárgyalások során.¹¹³ János jelenlétét a többi forrás nem erősítette meg. Csupán egy 1334-ben kelt oklevél szövege tartalmaz utalást János és Károly jelenlétére, melyben III. Kázmér biztosította a cseh királyt és a Lovagrendet, hogy aláveti magát a János és Károly által 1331-ben hozott döntésnek, melyet az apja, a néhai Ulászló király és a Lovagrend ügyében hoztak.¹¹⁴ A döntés tartalmáról azonban nincsenek információink. János meghívása a tárgyalásra minden esetre érdekes, hiszen kellőképp illusztrálja autoritását a lengyel-lovagrendi ügyekben. A háborút minden igyekezet ellenére János és Károly sem tudták sokáig elodáztatni. János itáliai és birodalmi ügyei miatt csakhamar elhagyta a térséget, a Lovagrend és Ulászló között fennálló állandó feszültség pedig a továbbiakban növekedett.

¹⁰⁶ *Vojtišková, L.*: Jan Lucemburský a rakouské i.m. 21.; *Skorka, R.*: A csökkentett vámtarifájú i.m. 458.

¹⁰⁷ RBM III. 1699. sz.

¹⁰⁸ RBM III. 1701. sz.

¹⁰⁹ RBM III. 1707. sz.

¹¹⁰ RBM III. 1617. sz.

¹¹¹ A döntést megelőző tárgyalásokról és a felosztás pontos mikéntjéről: *Skorka, R.*: A csökkentett vámtarifájú i.m. 458-459.

¹¹² *Die Chronik Wigands von Marburg*. 476.

¹¹³ *Die Chronik Wigands von Marburg*. 474.

¹¹⁴ CDPR I., 194. sz.; 149. sz.

Eközben Bajor Lajos és Luxemburgi János kapcsolatának romlása nem jutott el a nyílt háború szakaszába. János 1331. augusztusának első felében Regensburgban tárgyalta Lajos császárral egyes itáliai városok közös védelméről és a szövetségük fenntartásáról.¹¹⁵ A két uralkodó viszonya ezáltal némileg rendeződni látszott, a Habsburg–Luxemburgi viszony változatlanul továbbra is ellenséges maradt, Lajos császár pedig annak ellenére, hogy pillanatnyilag rendeződött viszonya Jánossal egyértelműen a Habsburg–dinasztia oldalán foglalt állást. A konfliktusba beavatkozott a magyar király is, aki László herceg halála óta kevésbé érezte szükségesnek a Luxemburgi szövetség fenntartását.

Az Anjouk és Luxemburgiak szembefordulása a Königsali krónika lapjain

Az Anjouk, a Habsburgok és a Luxemburgiak között fennálló tapintható feszültséget, a katonai készülődést és a határ menti konfliktusokat érzékelti a Königsali krónika II. könyvének XXVII. fejezetének elbeszélése is.¹¹⁶ Peter von Zittau szerint János 1331 augusztus 14-én tért vissza a Birodalomból Csehországba, ahol Taus városában időzött augusztus 27-éig.¹¹⁷ Innen el kívánt utazni Franciaországba, de az a hír érte, hogy Habsburg Ottó és Anjou I. Károly magyar király megtámadták Morvaországot.¹¹⁸ A baljós hírek hatására visszafordult és hazaindult Prágába. Ott értesült arról, hogy félrevezették, a támadás nem történt meg. Károly valóban 1331. ősze elején vállalt nyilvánosan oldalt Albert és Ottó mellett. Szeptember 2-án Pozsonyban újították meg a brucki békét, melyet kiegészítettek a cseh király elleni szövetség megkötésével is.¹¹⁹ Hazaérkezése után a krónika II. könyvének XXVIII. fejezetében János király ismét Sziléziára fordította figyelmét.¹²⁰ Jelen fejezet esetében Peter von Zittau nagyon részletesen beszélt el az eseményekről, ezért a fejezet tartalmának rövid összefoglalása helyett ezúttal az eseménytörténeti leírás gerincévé tettem Peter von Zittau krónikáját, adatainak forráskritikáját, pontosítását pedig nem elválasztva közlöm, ehelyett párhuzamosan reflektálok rá. A Königsali krónika szerint János sziléziai útjának oka a glogauai herceg, II. Przemysł (1317–1331) halála, aki gyermektelenül halt meg és a Jánosnak tett hűbéreskűje miatt birtokai a cseh királyra háramlottak. Glogau behódolása után János a krónika szerint betört Pomerániába és megostromolta Poznańt. A Königsali krónika elbeszélése szerint a támadásra János azért

¹¹⁵ RBM III. 1793. sz.

¹¹⁶ *De hiis, que egit Iohannes rex Bohemie in partibus Lombardie* Cronica Aule regie. 488-491.

¹¹⁷ Cseh névén Domažlice, János itt tartózkodása augusztus 16. és 18. között igazolható okleveles adatok segítségével. RBM III. 1794, 1803, 1805, 1807, 1809, 1811, 1813. sz.; RBM IV. 2046, 2166. sz.

¹¹⁸ Cronica Aule regie. 490.

¹¹⁹ RBM III. 1817. sz.

¹²⁰ Cronica Aule regie. 491-495.

szánta rá magát, mert Bajor Lajos császár az 1331. májusában megrendezett nürnbergi birodalmi gyűlésen a Habsburgok és az Anjouk mellett Łokietek Ulászlót is a cseh király ellen uszította.¹²¹ A cseh király hat napi ostrom után egy hónapig tartó fegyverszünetet kötött Łokietek Ulászlóval, akit Peter von Zittau ebben a helyzetben is következetesen szuverén krakkói királynak nevezett. Peter von Zittau a hirtelen visszavonulás a Morvaországot délről fenyegető veszély érzékelésével és Károly magyar király közbelépésével magyarázta. Károly magyar király Ulászló segítségére sietett seregével, eközben pedig a Habsburgok is egy Morvaország elleni támadásra készültek.¹²² Peter von Zittau szerint a cseh király a morva határvidékre vonult, hogy tárgyaljon Károllyal, ezt az állítást azonban nem sikerült okleveles források alapján alátámasztani. János sziléziai útjának második oka, melyről a krónika nem írt az lehetett, hogy a Német Lovagrend ebben az időben indított támadást Nagy-Lengyelország ellen, mely során elfoglalta Gnieznót.¹²³ Elképzelhető, hogy János ezt a helyzetet szerette volna kihasználni. A krónikás nem tévedett János őszi sziléziai útjával kapcsolatban. Az oklevelek segítségével az események kronológiája a következőképpen rekonstruálható. A cseh király szeptember 13-án még Prágában adott ki oklevelet,¹²⁴ szeptember 16-án azonban már Kuttenbergben tartózkodott.¹²⁵ A hadjáratra tehát szeptember 14-én vagy 15-én indulhatott el és 28. körül érkezhetett meg Boroszlóba.¹²⁶ Boroszlóból október 1-én Glogauba vonult, ahol fogadta a város behódolását a nemrég örökös nélkül elhunyt herceg, Przemysł hűbéresküje miatt. Az 1331-es év eseményeivel zárult le Luxemburgi János harca a Szilézia feletti katonai és politikai hegemoniáért.¹²⁷ A Lovagrend támadása és a sziléziai uralom kiépülése évek óta nem tapasztalható lehetőséget biztosított Jánosnak a további óvatos lengyelországi terjeszkedésre. Az ostromnak október 19. előtt kellett megvalósulnia, mivel János 19-én már Boroszlóban adott ki oklevelet.¹²⁸ Az ostrom megszakítása után János a morva határra sietett és október 31-én már Znojmo mellett adott ki oklevelet.¹²⁹

¹²¹ „Propter ista idem Lodowicus cum ottone duce Austrie, qui eciam predicto concilio in Nurnberch interfuit, taliter ordinavit, quod ipse Karulum regem Vngarie et Lotkotkonem regem Cracovie ad hoc deberet inducere, ut ipsi una secum deberent Iohannem regem Boemie potenter et hostiliter infestare.” Cronica Aule regie. 494.

¹²² Cronica Aule regie. 493.

¹²³ Bobková, L.: Jan Lucemburský i.m. 191.

¹²⁴ RBM III. 1826. sz.

¹²⁵ RBM III. 1829. sz.

¹²⁶ RBM III. 1835. sz.

¹²⁷ Wojciech Nowacki: Śląsk a Królestwo Czeskie w dobie jednoczenia państwa polskiego. Obszar wpływów - lenno - kraj koronny. In Czechy – Polska – Wielkopolska. Ed. Ewa Dobosz. Poznań 2009. 227-255. 245.

¹²⁸ RBM III. 1840. sz.

¹²⁹ RBM III. 1845. sz.

A Königsaaali krónika a háború leírását kiegészítette két hiteles levél lemásolásával is. Az egyik Luxemburgi János király október 31-ére datált levele János prágai püspöknek.¹³⁰ János levelében felszólította a püspököt, hogy gyorsan gyűjtsön sereget Ottó osztrák herceg ellen, aki már átkelt a Dunán és október 31. körül Klosterneuburnnál tartózkodott, és vonuljon Laa an der Thaya városához, hogy seregeik egyesülhessenek. A második a cseh király Henrik nevű jegyzőjének levele Peter königsaaali apát, tehát a krónika szerzőjének címezve 1331. november 27-ről.¹³¹ A második levél ugyan nem nyújt betekintést János terveibe és gondolkodásába, azt azonban megtudhatjuk belőle, hogy a korabeli királyi udvarhoz tartozó hivatalnok milyen információkkal rendelkezett a politikai helyzetről és miképpen értelmezte a körülötte zajló eseményeket. A levél szerint a háborút Bajor Lajos váltotta ki, aki Jánosra lombardiai politikája miatt haragudott meg, majd a már korábban említett 1331-es birodalmi gyűlésen megparancsolta Ottó hercegnek, hogy csellel uszítsa a cseh király ellen Anjou Károlyt és Łokietek Ulászlót. Henrik jegyző levele meglehetősen túlzó sereglétszámokat tartalmaz. Megtudhatjuk belőle, hogy a jegyző úgy hallotta, hogy az ellenséges sereg ötvenezer magyarból áll, akik közül háromezer ötszáz fejét fedte sisak.¹³² A sereg osztrák része ezernyolcszáz nehézlovast és húszezer egyéb módon felfegyverzett harcost számlált. A csehek Peter von Zittau forrásai szerint sokkal kevesebben voltak. János király ezerötszáz nehézlovast és húszezer gyalogost tudott összegyűjteni Laa an der Thaya városánál,¹³³ ahol kéthetes táborozás után kerültek szembe az ellenséggel. Henrik jegyző kiemelte a cseh nemesség önfeláldozó magatartását és azt is, hogy számos osztrák nemes csatlakozott Jánoshoz Ottóval szemben. A több mint háromszoros túlerőben lévő ellenséges sereg azonban a csata előestéjén váratlanul megfutamodott és hazaindult. A königsaaali krónikás magyarázata szerint maga Isten küldött hatalmas félelmet az ellenségre.¹³⁴ A magyar és osztrák seregek visszavonulásának valós okát azonban nem ismerjük. Valószínűleg a korai fagy és az utánpótlási nehézségek, valamint a magyarok és osztrákok közötti nézeteltérések állhattak a visszavonulás mögött.¹³⁵

¹³⁰ Cronica Aule regie. 493.; RBM III. 1845. sz.

¹³¹ Cronica Aule regie. 493-494., RBM III. 1844. sz.

¹³² Utalás a páncélt viselő nehézlovasokra. „*Fama omnium istud famat, quod de Vngaris sint quinquaginta milia pugnatorum, de quibus tria milia cum quingentis habent capita galeis cooperta.*” Cronica Aule regie. 494.

¹³³ János november 14.-én biztos ott tartózkodott. RBM III. 1851. sz.

¹³⁴ „*Sed ecce, cum aliqui de nostris a tam copiosa adversariorum multitudine perterriti regi dicerent, ut retrocederet et municionibus se aptarent, eo quod tante multitudini paucitas hec resistere non valeret, et rex, quid ageret, ignoraret, misit Deus terrorem suum super adversarios nostros et dissipavit eos, sic quod cum tumultus et dissensionis strepitu sunt ab invicem separati, Vngari Vngariam, Australes Austriam repententes.*” Cronica Aule regie. 494-495.

¹³⁵ Spěváček, J.: Jan Lucemburský a jeho i.m. 487–488.

Peter von Zittau a háborút követő eseményekről is részletesen beszámolt II. könyvének XXIX. és XXX. fejezeteiben.¹³⁶ Elbeszéléséből megtudhatjuk, hogy az ellenség visszavonulása után János december 6-án Franciaországba utazott.¹³⁷ Békekötésre azonban nem került sor és az ellenségeskedés a Cseh Királyság, a Habsburgok és szövetségeseik között továbbra is fennállt. János még franciaországi tartózkodása alatt március 12-én megkérte Bajor Lajost és Luxemburgi Balduin trieri érseket, hogy közvetítsenek a közte é a Habsburgok között zajló béketárgyalásokon független döntőbíróként.¹³⁸ János király a béketárgyalásokra képviselőjeként egy fontos cseh főurat, Lippai Henriket bízta meg, ő és a morvaországi nemesség azonban ezt a feladatot meglehetősen sajátosan értelmezte és még abban az évben megtámadta Alsó–Ausztriát, ott azonban vereséget szenvedtek és sokan fogságba estek. Peter von Zittau nem írt a békekötést övező tárgyalásokról, ezek azonban oklevelek és Johann von Viktring segítségével pontosan rekonstruálhatók. Végül I. Rudolf (1298–1356) száz hercegnek és testvérének, Albert passauai püspöknek kellett beavatkoznia, akik március 15-én előzetesen békét kötöttek a Habsburgokkal a cseh király nevében.¹³⁹ Maga János július 12-én Bécsben erősítette meg a végleges békeszerződést.¹⁴⁰ A Habsburg testvérek a béke ratifikációját követő napon oklevelet adtak ki, melyben rögzítették testvérük, Erzsébet eljegyzését Luxemburgi Jánossal.¹⁴¹ A cseh király részéről ez azonban inkább csupán egy ideiglenes politikai gesztusként értelmezhető mint valós szándékként. János az ellene formálódó szövetségi rendszertől megijedve minden áron próbálkozott egy, ha nem is teljesen barátságos, de legalább nem nyíltan ellenséges kapcsolat fenntartására a Habsburgokkal.¹⁴² A magyar uralkodó a bécsi békét november 23-án hagyta jóvá. A háborús károk megtérítéséről pedig november 30-án döntöttek Bécsben. Ennek értelmében kerültek vissza a magyar uralkodó tulajdonába a korábban Csák Máté által birtokolt cseh–magyar határon fekvő várak, Berencs és Újvár.¹⁴³

Peter von Zittau az 1329–1332 közötti időszak eseményeinek elbeszélésekor pontos, oklevelekkel igazolható politikatörténeti információkat közölt. Emellett három levél esetben pontosan feltüntette, megnevezte és bemásolta szövegébe a forrásait. A külpolitikai helyzet változásait meglehetősen sajátosan magyarázta. Nem vont párhuzamot a magyar-cseh kapcsolat

¹³⁶ II.XXIX. *De itinere regis Iohannis in Franciam et eventibus temporis*, Cronica Aule regie 495-497., II. XXX. *De bellis inter Bohemos et Australes*, Cronica Aule regie. 497-498

¹³⁷ Cronica Aule regie. 495.

¹³⁸ RBM III. 1882. sz.

¹³⁹ RBM III. 1884. sz.

¹⁴⁰ Iohannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum. 137. János király az 1332-es béke értelmében elveszítette a korábban, 1323-ban szerzett területeket.

¹⁴¹ RBM III. 1914. sz.

¹⁴² Vojtišková, L.: Jan Lucemburský a rakouské i.m. 24.

¹⁴³ Skorka, R.: A csökkentett vámtarifájú i.m. 2013. 460.

elhidegülése, Károly aktuális érdekei és László herceg halála között. Ehelyett az Anjou–Habsburg szövetséget Habsburg Ottó ármánykodásának tulajdonította. Ennek háttérében Peter von Zittau ellenségképe áll: a szerző a Habsburg fivéreket látta és láttatta Cseh Királyság és Luxemburgi János állandó fő ellenségeként. Elmondása szerint Ottó Bajor Lajos kérésére uszította János király ellen Anjou Károlyt és Łokietek Ulászlót. A magyar király ebben az esetben sem egy agresszorként, hanem egy rossz tanács által félrevezetett uralkodóként jelenik meg. A sziléziai konfliktus során pedig Károly ismét egy határozottan fellépő, de békítő szándékú közvetítőként volt jelen János és Ulászló között. Peter von Zittau annak ellenére sem tüntette fel túlzottan negatív fényben I. Károlyt, hogy ezt jelen helyzetben gond nélkül meglehetett volna, hiszen a magyar uralkodó nyílt háborúban állt a cseh királlyal. Peter von Zittau elsősorban a régi dinasztikus ellenségek gonoszságát szerette volna kiemelni, ám I. Károly nem tartozott ezek közé. Emellett fontos kiemelni, hogy Peter von Zittau fontosnak tartotta az Anjoukkal kötött szövetséget, mely komoly hatást gyakorolt János cseh király viszonyára Łokietek Ulászlóval.

Összefoglaló gondolatok – Politikai gondolkodás a Königszaali krónika lapjain

Peter von Zittau politikatörténeti narratívájának főszereplője a Cseh Királyság és a regnáló Luxemburgi dinasztia. Elbeszélése nem meglepő módon cseh szemszögből mutatja be a régió politikájának működését, mivel azonban a szerző jól érzékelte Csehország sajátos helyzetét Közép-Európában, ezért aktív figyelemmel kísérte a környező országok politikáját is. Csehország két világ határán helyezkedett el. Egyszerre volt része a Német–római Birodalomnak és az utolsó Přemyslidák sziléziai és lengyelországi terjeszkedése következtében a Magyarország és a lassan egységesé váló Lengyelország által meghatározott Közép-Európának is. Luxemburgi János egyszerre volt birodalmi választófejedelem, egy regionális nagyhatalom (Csehország) uralkodója és nem utolsósorban a lengyel királyi cím birtokosa. Maga is érzékelte annak fontosságát, hogy mindkét politikai színtéren jelen legyen diplomáciai és katonai szerepkörben is. A dicső főszereplőnek szüksége van legyőzendő ellenségekre is. A krónika elbeszélésének két fontos, évtizedeken át meghatározó antagonistája van. Az első Luxemburgi János nemeze, Habsburg I. Frigyes és családja, akik végig a cseh király kárára törekednek, időnként nyílt katonai erővel, máskor a háttérben meghúzódva. A krónikában a Luxemburgok főellenségei annak ellenére, hogy Habsburg Ottó és Luxemburgi Anna hercegnő házassága révén maga János is a Habsburg család rokonságához tartozott. Frigyes halála után az antagonista szerepét János király korábbi szövetségese, IV. Bajor Lajos császár vette át, aki

tartva a Luxemburgiak túlságos megerősödésétől a karintiai örökségért folytatott harcban átpártolt Ausztria hercegeinek oldalára.

A cseh–magyar kapcsolatok számára a Habsburgok veresége és ideiglenes meggyengülése hozott változást. Az osztrák hercegek kibékültek Bajor Lajossal, Károly magyar király pedig ideiglenesen elfordult régi szövetségeseitől. Ez a folyamat vezetett el a nagyszombati királytalálkozóig. Károly, mivel ekkor már Łokietek Ulászlóval is rokonságban állt ettől kezdve állandó békéltetőként jelent meg Peter von Zittau elbeszélésében a cseh–lengyel viszony elmérgesedésekor. Az 1328. évi Habsburg testvérháborúba már egy oldalon lépett be a magyar és a cseh király Habsburg Ottó pártján. A következő periódust 1329 és 1332 között a szövetségek átrendeződése jellemezte. Számos új tényező jelent meg, melyekre Peter von Zittau is felfigyelt. A nagyszombati találkozón megkötött szerződés fontos stabilizációs pontja, az Anjou–Luxemburgi dinasztikus házasság kérdése végleg meghíúsult Anjou László herceg halála miatt, ezáltal sem Károly, sem János nem érezhették magukat olyannyira erősen a szerződéshez kötve, szövetségük pedig sokkal kiszolgáltatottabbá vált a pillanatnyi politikai céloknak, érdekeknek. Bajor Lajos császár megijedt a Luxemburgi dinasztia túlzott megerősödésétől és a régió politikai egyensúlyának felborulásától. Az előző években megfigyelhető közeledés a Habsburgok és a Wittelsbachok között gyorsan egy Luxemburgi ellenes koalícióvá változott, melybe Peter von Zittau szerint az álnok Habsburg testvérek Bajor Lajos felbujtására a magyar királyt és apósát, Łokietek Ulászló krakkói királyt is bevonták, akiket csellel a cseh király ellen uszítottak. A magyar király, kit félrevezettek a Habsburg testvérek megtámadta János országát. Ezáltal a Nagyszombaton megkötött Anjou-Luxemburgi szerződés végleg értelmét veszítette, Jánosnak pedig teljes diplomáciai elszigeteltségben kellett helytállnia, mely egészen a visegrádi kongresszusig tartott.

A Königsali krónika tehát amellet, hogy részletgazdagon számol be a Cseh Királyság külpolitikájáról a 14. század első harmadában egy sajátos képet fest a régió politikájának dinamikájáról. A krónika lapjain Közép-Európa egy komplex rendszerként jelenik meg, melynek szereplői ügyelnek a térség politikai egyensúlyának fenntartására. A litván hadjárat kivételével egész pontos, oklevelekkel, illetve egyéb elbeszélő forrásokkal igazolható információkat tartalmaz. A lengyel királyi címért folyó küzdelmet nem egy állandó merev harcként ábrázolta. Történelemszemléletét nem jellemezte a dinasztikus igénycímekhez való merev ragaszkodás. A régió hatalmainak vetélkedését sokkal pragmatikusabban, János politikájának megfelelően ábrázolta. A lengyel királyi címet az utolsó Přemyslidák örökségeként fontosnak tartotta, a sziléziai hercegeket pedig az okleveles gyakorlatnak

megfelelően a cseh korona részeiként értelmezte. A Luxemburgi dinasztia „birodalmától” független és szuverén entitásként értelmezte a krakkói királyt, kit nem kezelt a cseh korona vagy a *rex Poloniae* alárendeltjeként. Ulászló területeire pedig nem terjesztette ki János igényeit.

Végül visszatérve a magyar szála, érdemes megfigyelni milyen módon jelenik meg a szerző gondolkodásában, világképében a magyar királyság. A vizsgált fejezetekben Magyarország egy stabil hatalomként szerepelt, mely elég erős ahhoz, hogy aktívan közbelépjen és nyomást gyakoroljon Károly király apósa, Ulászló érdekében vagy esetleg beavatkozzon a szomszédos Ausztria belügyeibe. A Magyar Királyság katonai erejét a szerző gyakran hihetetlenül eltúlzott sereglétszámokkal próbálta alátámasztani. A cseh–magyar viszony 1332-ben vált ellenségessé, addig Peter von Zittau egyrészt dinasztikus szövetségesként, másrészt az állandó békítőként tekintett rá János és Ulászló kapcsolatában. Ez a szerep korántsem nevezhető irreálisnak, hiszen Károly számára különösen fontos volt, hogy ügyeljen a békés viszony fenntartására nyíltan rivalizáló szövetségesei között. Ez a békéltető szerep jellemezte I. Károly magyar királyt és az 1332-es események sem változtatták meg teljesen megítélését. Többé nem számított Csehország szövetségeseinek, a krónikás azonban ellenséges szándékait nem a László herceg halálát követő eltávolodásban és az aktuális hatalmi célok változásában, hanem a Habsburgok áskálódásában látta. Emiatt Károly ebben az esetben sem a Csehországra rontó ellenség, helyett sokkal inkább a gonosz tanács által félrevezetett, de egyébként bölcs és belátó uralkodó benyomását kelti. Ehhez természetesen hozzátett, hogy a rövid ideig tartó, sikereket nélkülöző magyar támadáson és a szerző által is érzékeltetett határ menti feszültségen kívül nem került sor komolyabb összecsapásra Anjou Károly és Luxemburgi János között. További okai ezenkívül a Habsburgok és Bajor Lajos császár további antagonizációja lehetett. Utóbbi mellett szól továbbá, hogy a szerző által gyűlölt ausztriai hercegek és a császár ellen potenciális szövetségest csupán a magyar királyban látott Peter von Zittau.

Végszóként elmondható, hogy a Königszaali krónika a 14. század első három évtizedének kiemelkedő forrásaként értékelhető, mely nélkülözhetetlen a régió politikatörténetének alapos megismeréséhez. Dolgozatomban feldolgoztam a krónika hét releváns fejezetét, melyek számos új szempontra hívják fel a figyelmet. Ilyenek a cseh–magyar viszonyt meghatározó konfliktus Luxemburgi János és Łokietek Ulászló között, a húszas és harmincas évek cseh–osztrák háborúinak cseh szemszögből való megismerése, I. Károly békítő szerepe az elmérgesedő cseh–lengyel konfliktusban, valamint Luxemburgi János lengyel

politikája, mely a regionális erőviszonyok és Károly magyar király fellépése miatt elismerte Ulászló szuverén krakkói királyságát. A krónika forrásértékére vonatkozólag pedig kijelenthetjük, hogy a szerző alaposan ismerte a kortárs eseményeket és azokra pontosan reflektált. Szövege mentes a súlyos torzításokról, történelemszemlélete János iránt érzett időnkénti antipátiájának köszönhetően a fentebb említett 1332-es háborút leszámítva alapvetően pragmatikus.

Bibliográfia

Elbeszélő Források

A 14. századi krónikakompozíció. In *Scriptores Rerum Hungaricarum I.* Szerk. Szentpétery Imre. Bp. 1938.

Chronicon Francisci Pragensis. In *Fontes rerum Bohemicarum, series nova I.* Ed. Jana Zachová. Praha 1997.

Cronica Aule regie. In *Monumenta Germaniae Historica Scriptores 40* Ed. A. Pumprová–L. Jan. Wiesbaden 2022.

Die Chronik Wigands von Marburg. In *Scriptores rerum Prussicarum II.* Ed. T. Hirsch – M. Tröppen – E. Strhelke. Leipzig 1863. 429-672.

Gombos Ferenc Albin: Catalogus fontium historiae Hungaricae. aevo ducum et regum ex stirpe Arpad descendantium ab anno Christi 800 usque ad annum 1301 I. Bp. 1937.

Iohannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum 1–2. In *MGH Scriptores 36.* Ed. Fedorus Schneider. Berlin 1909-1910.

Ottokar aus der Gaal: Stájer rímes krónika (Részletek). Fordította Bagi Dániel. Bp. 2023.

Przibico de Radenin dictus Pulkava: Chronicon Bohemiae. In *Fontes Rerum Bohemicarum V.* Ed. Josef Emler. Praha 193-204.

Thomas Ebendorfer: Chronica Austriae. In *MGH Scriptores 13.* Ed. Alphons Lhotsky. Berlin – Zürich 1967.

Oklevélkiadások

Almási Tibor–Kőfalvi Tamás: Az 1327. évi nagyszombati királytalálkozó szerződéslevele. Aetas 9. (1994) 1. szám. 151–157.

Anjou-kori oklevéltár XI. 1327. Szerk. Almási Tibor. Bp. – Szeged 1997.

Anjou-kori Oklevéltár. XII. 1328. Ed. Almási Tibor. Bp.–Szeged 2001.

Anjou-kori oklevéltár XIII. Szerk. Almási Tibor. Bp.-Szeged 2003.

Anjou-kori okmánytár. II. (1322–1332) Szerk. Nagy Imre. Bp. 1881.

CDM - Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VI. Ed. J. Chytil. Brno 1854.

CDPR - Codex diplomaticus regni Polonie et magni ducatus Lituaniae I. Ed. M. Dogiel. Vilnius 1764.

LBUS - Lehns und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter II. Ed. C. Grünhagen – H. Markgraf. Leipzig 1883.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III. Ed. Josef Emler. Praha 1890.

Fejér CD - Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I–XI. Szerkesztette és közreadta: Fejér György. Buda, 1829–1844. VIII/7.

Lites - Lites ac res gestae intra Polonos ordinemque Cruciferorum I. Ed. Jadwiga Karwasińska. Poznań 1890.

RBM - Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III. Ed. Josef Emler. Praha 1890.

Zala vármegye története. Oklevéltár I. 1024-1363. Szerk. Nagy I.–Véghey D.–Nagy Gy. Bp. 1886.

Kiadatlan oklevelek

MNL OL DF - Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Diplomatikai Fényképgyűjtemény 257927

MNL OL DL - Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Diplomatikai Levéltár 47 522.

Oklevélfordítások

Árpád-kori és Anjou-kori levelek. XI-XIV. század. Ford. Makkai L.-Mezey L. Bp. 1960.

Magyar békeszerződések. Ford. Köblös J. - Süttő Sz. - Szende K. Bp. 2000.

Szakirodalom

Robert Antonín: Chronicon Aulae Regiae – neúspěšný pokus o ustavení oficiální paměti na poslední Přemyslovce. In Memoria et damnatio memoriae ve středověku Ed. M. Nodl – P. Węcowski. Praha 2014. 91-106.

Robert Antonín: Druhý život Zbraslavské kroniky v historiografické reflexi od 14. do konce 18. století. Mediaevalia Historica Bohemica 20. (2017) 85-119.

Robert Antonín: Jan Lucemburský a slezská knížata v letech 1327-1329. Slezský sborník = Acta Silesiaca Opava: Slezské zemské muzeum 108. (2010) 5-21.

Robert Antonín: Král Jan a zbraslavský opat Petr. Proměny reflexe Jana Lucemburského ve Zbraslavské kronice. In Jan Lucemburský. Kultura, umění a zbožnost na Moravě a ve Slezsku v době vlády prvního Lucemburka. Ed. I. Hlobil – D Rywiková. Ostrava 2012. 11–24.

Bagi Dániel: Gallus Anonymus és Magyarország. A Geszta magyar adatai, forrásai, mintái, valamint a szerző történetiszemlélete a latin Kelet-Közép-Európa 12. század eleji latin nyelvű történetírásának tükrében. Bp. 2005.

Bagi Dániel: Az oroszlán, a sas, a szamár és az igaz mester Mügelni Henrik két magyar krónikájának keletkezési körülményei. Századok 152. (2018) 591-622.

Přemysl Bar: Książęta piastowscy Śląska wobec rywalizacji Władysława Łokietka z Janem Luksemburskim In Władztwo Władysława Łokietka. 700-lecie koronacji królewskiej. Ed. W. Fałkowski–P. Tyszka. Warszawa 2022. 191-213.

Marie Bláhová: Chronicon Aulae Regiae. In: Encyclopedia of the Medieval Chronicle Online. Ed. Graeme Dunphy. 2010. (<https://referenceworks.brill.com/display/entries/EMCO/SIM-000159.xml?rskey=eca6Ge&result=1> utolsó letöltés ideje: 2025.01.03.)

Lenka Bobková: Jan Lucemburský. Praha 2018.

Zygmund Boras: Książęta piastowscy Śląska. Wyd. 2. Katowice 1978.

Csákó Judit: Az Árpád-kori Magyarország francia tükrében. Bp. 2023.

Jan Dąbrowski: Dzieje polityczne Śląska w latach 1290-1402. Kraków 1935.

Pavel Juřík: Moravská dominia Liechtensteinů a Dietrichsteinů. Praha 2009.

Körmendi Tamás: Az 1196-1235 közötti magyar történelem nyugati elbeszélő forrásainak kritikája. Bp. 2019.

Karl Friedrich Krieger: Habsburkové ve středověku. Praha 2003.

Kristó Gyula: Az Anjou-kor háborúi. Bp. 1988.

Jana Nechutová: Latinská literatura českého středověku. Praha 2000.

Jarosław Nikodem: Metody legitymizacji władzy w Polsce przez Wacława II i Władysława Łokietka. In: Władztwo Władysława Łokietka. 700-lecie koronacji królewskiej. Ed. Wojciech Fałkowski - Paweł Tyszka. Warszawa 2022.

Martin Nodl: Korona Polska jako instrument polityki Jana Luksemburskiego. In: Władztwo Władysława Łokietka. 700-lecie koronacji królewskiej. Ed. W. Fałkowski–P. Tyszka. Warszawa 2022. 175–190.

Bronisław Nowacki: Czeskie roszczenia do korony w Polsce w latach 1290-1335. Poznań 1987.

Wojciech Nowacki: Śląsk a Królestwo Czeskie w dobie jednoczenia państwa polskiego. Obszar wpływów – lenno – kraj koronny. In: Czechy – Polska – Wielkopolska. Ed: Ewa Dobosz. Poznań 2009. 227-255.

Pór Antal: Magyar-lengyel érintkezés a XIV. században. Századok 37. (1903) 308-326.

Pór Antal: Tót Lőrincz, a királyi tárnokok és zászlótartók mestere. Századok 25. (1891) 354–356.

Rácz György: Visegrád 1335. Bp. 2009.

Skorka Renáta: A csökkentett vámtarifájú út kialakulása I. Károly uralkodása alatt. Történelmi Szemle 65 (2013) 452-453.

Jiří Spěvaček: Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346. Praha 1994.

Johannes Voigt: Geschichte Preussens: Von den ältesten Zeiten bis zum Untergange der Herrschaft des deutschen Ordens. Königsberg 1838.

Lucie Vojtíšková: Jan lucemburský a rakouské země. diplomatické postupy a cíle českého krále. *Paginae Historiae: Sborník Národního archivu* 24 (2018) 9-35.

Wertner Mór: Magyar hadjáratok a XIV. században. *Századok* 39. (1905) 420-451.

Bronisław Włodarski: Polityka Jana Luksemburczyka wobec Polski za czasów Władysława Łokietka. Lwów 1933.

Stanisław Zajackowski: Wilhelm de Machaut i jego wiadomości do dziejów Polski i Litwy w 14. wieku. In *Kwartalnik historyczny rocznik* 43. Lwów 1929. 217–228.